නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස

ඛුද්දකනිකායෙ

ඉතිවුත්තකපාළි

1. එකකනිපාතො

1. පඨමවග්ගො

1. ලොභසුත්තං

1. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? ලොභං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන ලොභෙන ලුද්ධාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං ලොභං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. දොසසුත්තං

2. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? දොසං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන දොසෙන දුට්ඨාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං දොසං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. මොහසුත්තං

3. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? මොහං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන මොහෙන මූළ්හාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං මොහං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. කොධසුත්තං

4. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? කොධං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන කොධෙන කුද්ධාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං කොධං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. මක්ඛසුත්තං

5. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? මක්ඛං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන මක්ඛෙන මක්ඛාසෙ [මක්ඛිතාසෙ (සයා.)], සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං මක්ඛං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. මානසුත්තං

6. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං, භික්ඛවෙ, පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතාය. කතමං එකධම්මං? මානං, භික්ඛවෙ, එකධම්මං පජහථ; අහං වො පාටිභොගො අනාගාමිතායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන මානෙන මත්තාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං මානං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. සබ්බපරිඤ්ඤාසුත්තං

7. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සබ්බං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. සබ්බඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යො සබ්බං සබ්බතො ඤත්වා, සබ්බත්ථෙසු න රජ්ජති;
ස වෙ සබ්බපරිඤ්ඤා [සබ්බං පරිඤ්ඤා (සයා. පී.)] සො, සබ්බදුක්ඛමුපච්චගා’’ති [සබ්බං දුක්ඛං උපච්චගාති (සයා.), සබ්බදුක්ඛං උපච්චගාති (පී. අට්ඨ.)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. මානපරිඤ්ඤාසුත්තං

8. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘මානං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය . මානඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘මානුපෙතා අයං පජා, මානගන්ථා භවෙ රතා;
මානං අපරිජානන්තා, ආගන්තාරො පුනබ්භවං.

‘‘යෙ ච මානං පහන්ත්වාන, විමුත්තා මානසඞ්ඛයෙ;
තෙ මානගන්ථාභිභුනො, සබ්බදුක්ඛමුපච්චගු’’න්ති [සබ්බදුක්ඛං උපච්චගුන්ති (පී.), සබ්බං දුක්ඛං උපච්චගුන්ති (අට්ඨකථා)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. ලොභපරිඤ්ඤාසුත්තං

9. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ලොභං, භික්ඛවෙ , අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. ලොභඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන ලොභෙන ලුද්ධාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං ලොභං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. දොසපරිඤ්ඤාසුත්තං

10. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘දොසං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. දොසඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන දොසෙන දුට්ඨාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං දොසං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

පඨමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

රාගදොසා අථ මොහො, කොධමක්ඛා මානං සබ්බං;
මානතො රාගදොසා පුන ද්වෙ, පකාසිතා වග්ගමාහු පඨමන්ති.

2. දුතියවග්ගො

1. මොහපරිඤ්ඤාසුත්තං

11. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘මොහං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. මොහඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙන මොහෙන මූළ්හාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං මොහං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;

පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. කොධපරිඤ්ඤාසුත්තං

12. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''කොධං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. කොධඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''යෙන කොධෙන කුද්ධාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං කොධං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3.මක්ඛපරිඤ්ඤාසුත්තං

13. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''මක්ඛං, භික්ඛවෙ, අනභිජානං අපරිජානං තත්ථ චිත්තං අවිරාජයං අප්පජහං අභබ්බො දුක්ඛක්ඛයාය. මක්ඛඤ්ච ඛො, භික්ඛවෙ, අභිජානං පරිජානං තත්ථ චිත්තං විරාජයං පජහං භබ්බො දුක්ඛක්ඛයායා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''යෙන මක්ඛෙන මක්ඛාසෙ, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගතිං;
තං මක්ඛං සම්මදඤ්ඤාය, පජහන්ති විපස්සිනො;
පහාය න පුනායන්ති, ඉමං ලොකං කුදාචන''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. අවිජ්ජානීවරණසුත්තං

14. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකනීවරණම්පි සමනුපස්සාමි යෙන [යෙනෙවං (?)] නීවරණෙන නිවුතා පජා දීඝරත්තං සන්ධාවන්ති සංසරන්ති යථයිදං, භික්ඛවෙ, අවිජ්ජානීවරණං [අවිජ්ජානීවරණෙන (?)]. අවිජ්ජානීවරණෙන හි, භික්ඛවෙ, නිවුතා පජා දීඝරත්තං සන්ධාවන්ති සංසරන්තී''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''නත්ථඤ්ඤො එකධම්මොපි, යෙනෙවං [යෙනෙව (සී. පී. ක.)] නිවුතා පජා;
සංසරන්ති අහොරත්තං, යථා මොහෙන ආවුතා.

''යෙ ච මොහං පහන්ත්වාන, තමොඛන්ධං [තමොක්ඛන්ධං (සී.ස්‍යා. පී.)] පදාලයුං;
න තෙ පුන සංසරන්ති, හෙතු තෙසං න විජ්ජතී''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. තණ්හාසංයොජනසුත්තං

15. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''නාහං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤං එකසංයොජනම්පි සමනුපස්සාමි යෙන [යෙනෙවං (ස්‍යා.)] සංයොජනෙන සංයුත්තා සත්තා දීඝරත්තං සන්ධාවන්ති සංසරන්ති යථයිදං, භික්ඛවෙ, තණ්හාසංයොජනං [තණ්හාසංයොජනෙන (?)]. තණ්හාසංයොජනෙන හි, භික්ඛවෙ, සංයුත්තා සත්තා දීඝරත්තං සන්ධාවන්ති සංසරන්තී''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසරං;
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං [ඉත්ථම්භාවඤ්ඤථාභාවං (ස්‍යා.)], සංසාරං නාතිවත්තති.

‘‘එතමාදීනවං [එවමාදීනවං (සී. පී. ක.)] ඤත්වා, තණ්හං [තණ්හා (සී. ක.)] දුක්ඛස්ස සම්භවං;
වීතතණ්හො අනාදානො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. පඨමසෙඛසුත්තං

16. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සෙඛස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අප්පත්තමානසස්ස අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානස්ස විහරතො අජ්ඣත්තිකං අඞ්ගන්ති කරිත්වා නාඤ්ඤං එකඞ්ගම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං බහුපකාරං යථයිදං, භික්ඛවෙ, යොනිසො මනසිකාරො. යොනිසො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු මනසි කරොන්තො අකුසලං පජහති , කුසලං භාවෙතී’’ති . එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යොනිසො මනසිකාරො, ධම්මො සෙඛස්ස භික්ඛුනො;
නත්ථඤ්ඤො එවං බහුකාරො, උත්තමත්ථස්ස පත්තියා;
යොනිසො පදහං භික්ඛු, ඛයං දුක්ඛස්ස පාපුණෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. දුතියසෙඛසුත්තං

17. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සෙඛස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අප්පත්තමානසස්ස අනුත්තරං යොගක්ඛෙමං පත්ථයමානස්ස විහරතො බාහිරං අඞ්ගන්ති කරිත්වා නාඤ්ඤං එකඞ්ගම්පි සමනුපස්සාමි යං එවං බහුපකාරං යථයිදං, භික්ඛවෙ, කල්‍යාණමිත්තතා. කල්‍යාණමිත්තො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අකුසලං පජහති, කුසලං භාවෙතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කල්‍යාණමිත්තො යො භික්ඛු, සප්පතිස්සො සගාරවො;
කරං මිත්තානං වචනං, සම්පජානො පතිස්සතො;
පාපුණෙ අනුපුබ්බෙන, සබ්බසංයොජනක්ඛය’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. සඞ්ඝභෙදසුත්තං

18. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනාහිතාය බහුජනාසුඛාය බහුනො ජනස්ස අනත්ථාය අහිතාය දුක්ඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකධම්මො? සඞ්ඝභෙදො. සඞ්ඝෙ ඛො පන, භික්ඛවෙ, භින්නෙ අඤ්ඤමඤ්ඤං භණ්ඩනානි චෙව හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිභාසා ච හොන්ති , අඤ්ඤමඤ්ඤං පරික්ඛෙපා ච හොන්ති, අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිච්චජනා ච හොන්ති. තත්ථ අප්පසන්නා චෙව නප්පසීදන්ති, පසන්නානඤ්ච එකච්චානං අඤ්ඤථත්තං හොතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘ආපායිකො නෙරයිකො, කප්පට්ඨො සඞ්ඝභෙදකො;
වග්ගාරාමො අධම්මට්ඨො, යොගක්ඛෙමා පධංසති [යොගක්ඛෙමතො ධංසති (ස්‍යා. පී.), යොගක්ඛෙමා විමංසති (සී. ක.)];
සඞ්ඝං සමග්ගං භෙත්වාන [භිත්වාන (සී. ක.), භින්දිත්වා (චූළව. 354; අ. නි. 10.39)], කප්පං නිරයම්හි පච්චතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. සඞ්ඝසාමග්ගීසුත්තං

19. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මො, භික්ඛවෙ, ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය බහුනො ජනස්ස අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමො එකධම්මො ? සඞ්ඝසාමග්ගී. සඞ්ඝෙ ඛො පන, භික්ඛවෙ, සමග්ගෙ න චෙව අඤ්ඤමඤ්ඤං භණ්ඩනානි හොන්ති, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිභාසා හොන්ති, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පරික්ඛෙපා හොන්ති, න ච අඤ්ඤමඤ්ඤං පරිච්චජනා හොන්ති. තත්ථ අප්පසන්නා චෙව පසීදන්ති, පසන්නානඤ්ච භියොභාවො හොතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සුඛා සඞ්ඝස්ස සාමග්ගී, සමග්ගානඤ්චනුග්ගහො;
සමග්ගරතො ධම්මට්ඨො, යොගක්ඛෙමා න ධංසති;
සඞ්ඝං සමග්ගං කත්වාන, කප්පං සග්ගම්හි මොදතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. පදුට්ඨචිත්තසුත්තං

20. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ඉධාහං, භික්ඛවෙ, එකච්චං පුග්ගලං පදුට්ඨචිත්තං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – ‘ඉමම්හි චායං සමයෙ පුග්ගලො කාලඞ්කරෙය්‍ය යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ’. තං කිස්ස හෙතු? චිත්තං හිස්ස, භික්ඛවෙ, පදුට්ඨං. චෙතොපදොසහෙතු ඛො පන, භික්ඛවෙ, එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපජ්ජන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පදුට්ඨචිත්තං ඤත්වාන, එකච්චං ඉධ පුග්ගලං;
එතමත්ථඤ්ච බ්‍යාකාසි, බුද්ධො භික්ඛූන සන්තිකෙ.

‘‘ඉමම්හි චායං සමයෙ, කාලං කයිරාථ පුග්ගලො;
නිරයං උපපජ්ජෙය්‍ය, චිත්තං හිස්ස පදූසිතං.

‘‘යථා හරිත්වා නික්ඛිපෙය්‍ය, එවමෙව තථාවිධො;
චෙතොපදොසහෙතු හි, සත්තා ගච්ඡන්ති දුග්ගති’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

දුතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

මොහො කොධො අථ මක්ඛො, විජ්ජා තණ්හා සෙඛදුවෙ ච;
භෙදො සාමග්ගිපුග්ගලො [මොහකොධ අථ මක්ඛාගතො, මුහා කාමසෙක්ඛදුවෙ; භෙදසාමග්ගපුග්ගලො ච (සී. ක.) මොහකොධා අථ මක්ඛො මොහකාමා සෙක්ඛා දුවෙ; භෙදමොදා පුග්ගලො ච (ස්‍යා. පී.)],
වග්ගමාහු දුතියන්ති වුච්චතීති.

3. තතියවග්ගො

1. පසන්නචිත්තසුත්තං

21. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ඉධාහං, භික්ඛවෙ, එකච්චං පුග්ගලං පසන්නචිත්තං එවං චෙතසා චෙතො පරිච්ච පජානාමි – ‘ඉමම්හි චායං සමයෙ පුග්ගලො කාලං කරෙය්‍ය යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං සග්ගෙ’. තං කිස්ස හෙතු? චිත්තං හිස්ස, භික්ඛවෙ, පසන්නං. චෙතොපසාදහෙතු ඛො පන, භික්ඛවෙ, එවමිධෙකච්චෙ සත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“පසන්නචිත්තං ඤත්වාන, එකච්චං ඉධ පුග්ගලං;
එතමත්ථඤ්ච බ්‍යාකාසි, බුද්ධො භික්ඛූන සන්තිකෙ.

“ඉමම්හි චායං සමයෙ, කාලං කයිරාථ පුග්ගලො;
සුගතිං උපපජ්ජෙය්‍ය, චිත්තං හිස්ස පසාදිතං.

“යථා හරිත්වා නික්ඛිපෙය්‍ය, එවමෙව තථාවිධො;
චෙතොපසාදහෙතු හි, සත්තා ගච්ඡන්ති සුග්ගති”න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. මෙත්තසුත්තං

22. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“මා, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤානං භායිත්ථ . සුඛස්සෙතං, භික්ඛවෙ, අධිවචනං ඉට්ඨස්ස කන්තස්ස පියස්ස මනාපස්ස යදිදං පුඤ්ඤානි [පුඤ්ඤානන්ති, (අ. නි. 7.62)]. අභිජානාමි ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, දීඝරත්තං කතානං පුඤ්ඤානං ඉට්ඨං කන්තං පියං මනාපං විපාකං පච්චනුභූතං. සත්ත වස්සානි මෙත්තචිත්තං භාවෙත්වා සත්ත සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ නයිමං ලොකං පුනරාගමාසිං. සංවට්ටමානෙ සුදං, භික්ඛවෙ, කප්පෙ ආභස්සරූපගො හොමි; විවට්ටමානෙ කප්පෙ සුඤ්ඤං බ්‍රහ්මවිමානං උපපජ්ජාමි.

“තත්‍ර සුදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මා හොමි මහාබ්‍රහ්මා අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී. ඡත්තිංසක්ඛත්තුං ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, සක්කො අහොසිං දෙවානමින්දො; අනෙකසතක්ඛත්තුං රාජා අහොසිං චක්කවත්තී ධම්මිකො ධම්මරාජා චාතුරන්තො විජිතාවී ජනපදත්ථාවරියප්පත්තො සත්තරතනසමන්නාගතො. කො පන වාදො පදෙසරජ්ජස්ස!

“තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ, එතදහොසි – ‘කිස්ස නු ඛො මෙ ඉදං කම්මස්ස ඵලං, කිස්ස කම්මස්ස විපාකො, යෙනාහං එතරහි එවංමහිද්ධිකො එවංමහානුභාවො’ති? තස්ස මය්හං, භික්ඛවෙ, එතදහොසි – ‘තිණ්ණං ඛො මෙ ඉදං කම්මානං ඵලං, තිණ්ණං කම්මානං විපාකො, යෙනාහං එතරහි එවංමහිද්ධිකො එවංමහානුභාවොති, සෙය්‍යථීදං [සෙය්‍යථීදං (සී. ස්‍යා. කං. පී.)] – දානස්ස, දමස්ස, සඤ්ඤමස්සා’”ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“පුඤ්ඤමෙව සො සික්ඛෙය්‍ය, ආයතග්ගං සුඛුද්‍රයං;
දානඤ්ච සමචරියඤ්ච, මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවයෙ.

“එතෙ ධම්මෙ භාවයිත්වා, තයො සුඛසමුද්දයෙ [සුඛසමුද්‍රයෙ (සී. අට්ඨ.)];
අබ්‍යාපජ්ඣං [අබ්‍යාපජ්ජං (ස්‍යා. ක.), අබ්‍යාබජ්ඣං (?)] සුඛං ලොකං, පණ්ඩිතො උපපජ්ජතී”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. උභයත්ථසුත්තං

23. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“එකධම්මො , භික්ඛවෙ, භාවිතො බහුලීකතො උභො අත්ථෙ සමධිගය්හ තිට්ඨති – දිට්ඨධම්මිකඤ්චෙව අත්ථං සම්පරායිකඤ්ච. කතමො එකධම්මො? අප්පමාදො කුසලෙසු ධම්මෙසු. අයං ඛො, භික්ඛවෙ, එකධම්මො භාවිතො බහුලීකතො උභො අත්ථෙ සමධිගය්හ තිට්ඨති – දිට්ඨධම්මිකඤ්චෙව අත්ථං සම්පරායිකඤ්චා”ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“අප්පමාදං පසංසන්ති, පුඤ්ඤකිරියාසු පණ්ඩිතා;
අප්පමත්තො උභො අත්ථෙ, අධිගණ්හාති පණ්ඩිතො.

“දිට්ඨෙ ධම්මෙ ච යො අත්ථො, යො චත්ථො සම්පරායිකො;
අත්ථාභිසමයා ධීරො, පණ්ඩිතොති පවුච්චතී”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. අට්ඨිපුඤ්ජසුත්තං

24. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකපුග්ගලස්ස, භික්ඛවෙ, කප්පං සන්ධාවතො සංසරතො සියා එවං මහා අට්ඨිකඞ්කලො අට්ඨිපුඤ්ජො අට්ඨිරාසි යථායං වෙපුල්ලො පබ්බතො෴ සචෙ සංහාරකො අස්ස, සම්භතඤ්ච න විනස්සෙය්‍යා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘එකස්සෙකෙන කප්පෙන, පුග්ගලස්සට්ඨිසඤ්චයො;
සියා පබ්බතසමො රාසි, ඉති වුත්තං මහෙසිනා.

‘‘සො ඛො පනායං අක්ඛාතො, වෙපුල්ලො පබ්බතො මහා;
උත්තරො ගිජ්ඣකූටස්ස, මගධානං ගිරිබ්බජෙ.

‘‘යතො ච අරියසච්චානි, සම්මප්පඤ්ඤාය පස්සති;
දුක්ඛං දුක්ඛසමුප්පාදං, දුක්ඛස්ස ච අතික්කමං;
අරියඤ්චට්ඨඞ්ගිකං මග්ගං, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

‘‘ස සත්තක්ඛත්තුං පරමං, සන්ධාවිත්වාන පුග්ගලො;
දුක්ඛස්සන්තකරො හොති, සබ්බසංයොජනක්ඛයා’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. මුසාවාදසුත්තං

25. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එකධම්මං අතීතස්ස, භික්ඛවෙ, පුරිසපුග්ගලස්ස නාහං තස්ස කිඤ්චි පාපකම්මං අකරණීයන්ති වදාමි. කතමං එකධම්මං? යදිදං [යථයිදං (සී. ස්‍යා. ක.), යථායිදං (පී.)] භික්ඛවෙ, සම්පජානමුසාවාදො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘එකධම්මං අතීතස්ස, මුසාවාදිස්ස ජන්තුනො;
විතිණ්ණපරලොකස්ස, නත්ථි පාපං අකාරිය’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. දානසුත්තං

26. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘එවඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, සත්තා ජානෙය්‍යුං දානසංවිභාගස්ස විපාකං යථාහං ජානාමි, න අදත්වා භුඤ්ජෙය්‍යුං, න ච නෙසං මච්ඡෙරමලං චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨෙය්‍ය. යොපි නෙසං අස්ස චරිමො ආලොපො චරිමං කබළං, තතොපි න අසංවිභජිත්වා භුඤ්ජෙය්‍යුං, සචෙ නෙසං පටිග්ගාහකා අස්සු. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, සත්තා න එවං ජානන්ති දානසංවිභාගස්ස විපාකං යථාහං ජානාමි, තස්මා අදත්වා භුඤ්ජන්ති, මච්ඡෙරමලඤ්ච නෙසං චිත්තං පරියාදාය තිට්ඨතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘එවං චෙ සත්තා ජානෙය්‍යුං, යථාවුත්තං මහෙසිනා;
විපාකං සංවිභාගස්ස, යථා හොති මහප්ඵලං.

‘‘විනෙය්‍ය මච්ඡෙරමලං, විප්පසන්නෙන චෙතසා;
දජ්ජුං කාලෙන අරියෙසු, යත්ථ දින්නං මහප්ඵලං.

‘‘අන්නඤ්ච දත්වා [දත්වාන (ස්‍යා.)] බහුනො, දක්ඛිණෙය්‍යෙසු දක්ඛිණං;
ඉතො චුතා මනුස්සත්තා, සග්ගං ගච්ඡන්ති දායකා.

‘‘තෙ ච සග්ගගතා [සග්ගං ගතා (සී. පී. ක.)] තත්ථ, මොදන්ති කාමකාමිනො;
විපාකං සංවිභාගස්ස, අනුභොන්ති අමච්ඡරා’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. මෙත්තාභාවනාසුත්තං

27. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘යානි කානිචි, භික්ඛවෙ, ඔපධිකානි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි සබ්බානි තානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං. මෙත්තායෙව තානි චෙතොවිමුත්ති අධිග්ගහෙත්වා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච.

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, යා කාචි තාරකරූපානං පභා සබ්බා තා චන්දියා පභාය කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං, චන්දපභායෙව තා අධිග්ගහෙත්වා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච; එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි ඔපධිකානි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි සබ්බානි තානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං, මෙත්තායෙව තානි චෙතොවිමුත්ති අධිග්ගහෙත්වා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච.

‘‘සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, වස්සානං පච්ඡිමෙ මාසෙ සරදසමයෙ විද්ධෙ විගතවලාහකෙ දෙවෙ [නභෙ (සී.)] ආදිච්චො නභං අබ්භුස්සක්කමානො [අබ්භුග්ගමමානො (ක. අට්ඨ.)] සබ්බං ආකාසගතං [ආකාසං (ස්‍යා.)] තමගතං අභිවිහච්ච [අභිහච්ච (ස්‍යා.)] භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච; එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි ඔපධිකානි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි සබ්බානි තානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං, මෙත්තායෙව තානි චෙතොවිමුත්ති අධිග්ගහෙත්වා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච.

‘‘සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, රත්තියා පච්චූසසමයං ඔසධිතාරකා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති ච; එවමෙව ඛො, භික්ඛවෙ, යානි කානිචි ඔපධිකානි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි සබ්බානි තානි මෙත්තාය චෙතොවිමුත්තියා කලං නාග්ඝන්ති සොළසිං , මෙත්තායෙව තානි චෙතොවිමුත්ති අධිග්ගහෙත්වා භාසතෙ ච තපතෙ ච විරොචති චා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යො ච මෙත්තං භාවයති, අප්පමාණං පටිස්සතො;
තනූ [තනු (සී.)] සංයොජනා හොන්ති, පස්සතො උපධික්ඛයං.

‘‘එකම්පි චෙ පාණමදුට්ඨචිත්තො, මෙත්තායති කුසලො තෙන හොති;
සබ්බෙ ච පාණෙ මනසානුකම්පං, පහූතමරියො පකරොති පුඤ්ඤං.

‘‘යෙ [යො (සී.)] සත්තසණ්ඩං පථවිං විජිත්වා, රාජීසයො [රාජීසයො (සී.)] යජමානානුපරියගා;
අස්සමෙධං පුරිසමෙධං, සම්මාපාසං වාජපෙය්‍යං නිරග්ගළං.

‘‘මෙත්තස්ස චිත්තස්ස සුභාවිතස්ස, කලම්පි තෙ නානුභවන්ති සොළසිං;
චන්දප්පභා තාරගණාව සබ්බෙ.

‘‘යො න හන්ති න ඝාතෙති, න ජිනාති න ජාපයෙ;
මෙත්තංසො සබ්බභූතෙසු, වෙරං තස්ස න කෙනචී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

තතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

චිත්තං මෙත්තං [ඣායී (සී. ස්‍යා.), ඣායි (පී. ක.)] උභො අත්ථෙ, පුඤ්ජං වෙපුල්ලපබ්බතං;
සම්පජානමුසාවාදො, දානඤ්ච මෙත්තභාවනා [මෙත්තභාවඤ්ච (සී. ස්‍යා. පී.), මෙත්තවාචඤ්ච (ක.)].

සත්තිමානි ච [සත්තිමානිධ (සී. ක.)] සුත්තානි, පුරිමානි ච වීසති;
එකධම්මෙසු සුත්තන්තා, සත්තවීසතිසඞ්ගහාති.

එකකනිපාතො නිට්ඨිතො.

2. දුකනිපාතො

1. පඨමවග්ගො

1. දුක්ඛවිහාරසුත්තං

28. (ද්වෙ ධම්මෙ අනුක්කට්ඨි) [( ) සයාමපොත්ථකෙ නත්ථි] වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛං විහරති සවිඝාතං සඋපායාසං සපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා. කතමෙහි ද්වීහි? ඉන්ද්‍රියෙසු අගුත්තද්වාරතාය [අගුත්තද්වාරො (අට්ඨ.)] ච, භොජනෙ අමත්තඤ්ඤුතාය [අමත්තඤ්ඤූ (අට්ඨ.)] ච. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛං විහරති සවිඝාතං සඋපායාසං සපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘චක්ඛු සොතඤ්ච ඝානඤ්ච, ජිව්හා කායො තථා මනො;
එතානි යස්ස ද්වාරානි, අගුත්තානිධ [අගුත්තානි ච (සයා.)] භික්ඛුනො.

‘‘භොජනම්හි අමත්තඤ්ඤූ, ඉන්ද්‍රියෙසු අසංවුතො;
කායදුක්ඛං චෙතොදුක්ඛං, දුක්ඛං සො අධිගච්ඡති.

‘‘ඩය්හමානෙන කායෙන, ඩය්හමානෙන චෙතසා;
දිවා වා යදි වා රත්තිං, දුක්ඛං විහරති තාදිසො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. සුඛවිහාරසුත්තං

29. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛං විහරති අවිඝාතං අනුපායාසං අපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගති පාටිකඞ්ඛා . කතමෙහි ද්වීහි? ඉන්ද්‍රියෙසු ගුත්තද්වාරතාය ච, භොජනෙ මත්තඤ්ඤුතාය ච. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛං විහරති අවිඝාතං අනුපායාසං අපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගති පාටිකඞ්ඛා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘චක්ඛු සොතඤ්ච ඝානඤ්ච, ජිව්හා කායො තථා [අථො (සී. සයා. ක.)] මනො;
එතානි යස්ස ද්වාරානි, සුගුත්තානිධ භික්ඛුනො.

‘‘භොජනම්හි ච මත්තඤ්ඤූ, ඉන්ද්‍රියෙසු ච සංවුතො;
කායසුඛං චෙතොසුඛං, සුඛං සො අධිගච්ඡති.

‘‘අඩය්හමානෙන කායෙන, අඩය්හමානෙන චෙතසා;
දිවා වා යදි වා රත්තිං, සුඛං විහරති තාදිසො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. තපනීයසුත්තං

30. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා තපනීයා. කතමෙ ද්වෙ? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො අකතකල්‍යාණො හොති, අකතකුසලො, අකතභීරුත්තාණො, කතපාපො, කතලුද්දො, කතකිබ්බිසො. සො ‘අකතං මෙ කල්‍යාණ’න්තිපි තප්පති, ‘කතං මෙ පාප’න්තිපි තප්පති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ ධම්මා තපනීයා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායදුච්චරිතං කත්වා, වචීදුච්චරිතානි ච;
මනොදුච්චරිතං කත්වා, යඤ්චඤ්ඤං දොසසඤ්හිතං.

‘‘අකත්වා කුසලං කම්මං, කත්වානාකුසලං බහුං;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති [නිරයං සො උපපජ්ජතීති (සී. ස්‍යා. කං. පී.)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. අතපනීයසුත්තං

31. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා අතපනීයා. කතමෙ ද්වෙ? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො කතකල්‍යාණො හොති, කතකුසලො, කතභීරුත්තාණො, අකතපාපො, අකතලුද්දො, අකතකිබ්බිසො. සො ‘කතං මෙ කල්‍යාණ’න්තිපි න තප්පති, ‘අකතං මෙ පාප’න්තිපි න තප්පති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ ධම්මා අතපනීයා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායදුච්චරිතං හිත්වා, වචීදුච්චරිතානි ච;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, යඤ්චඤ්ඤං දොසසඤ්හිතං.

‘‘අකත්වාකුසලං කම්මං, කත්වාන කුසලං බහුං;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. පඨමසීලසුත්තං

32. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ. කතමෙහි ද්වීහි? පාපකෙන ච සීලෙන, පාපිකාය ච දිට්ඨියා. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං නිරයෙ’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පාපකෙන ච සීලෙන, පාපිකාය ච දිට්ඨියා;
එතෙහි ද්වීහි ධම්මෙහි, යො සමන්නාගතො නරො;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. දුතියසීලසුත්තං

33. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං සග්ගෙ. කතමෙහි ද්වීහි ? භද්දකෙන ච සීලෙන, භද්දිකාය ච දිට්ඨියා. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො පුග්ගලො යථාභතං නික්ඛිත්තො එවං සග්ගෙ’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘භද්දකෙන ච සීලෙන, භද්දිකාය ච දිට්ඨියා;
එතෙහි ද්වීහි ධම්මෙහි, යො සමන්නාගතො නරො;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. ආතාපීසුත්තං

34. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘අනාතාපී, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනොත්තාපී [අනොත්තප්පී (බහූසු) අට්ඨකථා පස්සිතබ්බා] අභබ්බො සම්බොධාය, අභබ්බො නිබ්බානාය, අභබ්බො අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්ස අධිගමාය. ආතාපී ච ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ඔත්තාපී [ඔත්තප්පී (බහූසු)] භබ්බො සම්බොධාය, භබ්බො නිබ්බානාය, භබ්බො අනුත්තරස්ස යොගක්ඛෙමස්ස අධිගමායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච . තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අනාතාපී අනොත්තාපී, කුසීතො හීනවීරියො;
යො ථිනමිද්ධබහුලො, අහිරීකො අනාදරො;
අභබ්බො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘යො ච සතිමා නිපකො ඣායී, ආතාපී ඔත්තාපී ච අප්පමත්තො;
සංයොජනං ජාතිජරාය ඡෙත්වා, ඉධෙව සම්බොධිමනුත්තරං ඵුසෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. පඨමනකුහනසුත්තං

35. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘නයිදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති ජනකුහනත්ථං, න ජනලපනත්ථං, න ලාභසක්කාරසිලොකානිසංසත්ථං, න ‘ඉති මං ජනො ජානාතූ’ති. අථ ඛො ඉදං, භික්ඛවෙ , බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති සංවරත්ථඤ්චෙව පහානත්ථඤ්චා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සංවරත්ථං පහානත්ථං, බ්‍රහ්මචරියං අනීතිහං;
අදෙසයි සො භගවා, නිබ්බානොගධගාමිනං.

‘‘එස මග්ගො මහත්තෙහි [මහන්තෙහි (සී. ක.), මහත්ථෙහි (ස්‍යා.)], අනුයාතො මහෙසිභි [මහෙසිනො (සී. ක.)];
යෙ යෙ තං පටිපජ්ජන්ති, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති, සත්ථුසාසනකාරිනො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. දුතියනකුහනසුත්තං

36. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘නයිදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති ජනකුහනත්ථං, න ජනලපනත්ථං, න ලාභසක්කාරසිලොකානිසංසත්ථං, න ‘ඉති මං ජනො ජානාතූ’ති. අථ ඛො ඉදං, භික්ඛවෙ, බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති අභිඤ්ඤත්ථඤ්චෙව පරිඤ්ඤත්ථඤ්චා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අභිඤ්ඤත්ථං පරිඤ්ඤත්ථං, බ්‍රහ්මචරියං අනීතිහං;
අදෙසයි සො භගවා, නිබ්බානොගධගාමිනං.

‘‘එස මග්ගො මහත්තෙහි, අනුයාතො මහෙසිභි;
යෙ යෙ තං පටිපජ්ජන්ති, යථා බුද්ධෙන දෙසිතං;
දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සන්ති, සත්ථුසාසනකාරිනො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. සොමනස්සසුත්තං

37. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛසොමනස්සබහුලො විහරති, යොනි චස්ස [යොනිසො (සී. ස්‍යා. පී.), යොනිස්ස (ක.)] ආරද්ධා හොති ආසවානං ඛයාය. කතමෙහි ද්වීහි? සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසු සංවෙජනෙන, සංවිග්ගස්ස ච යොනිසො පධානෙන. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු

දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛසොමනස්සබහුලො විහරති, යොනි චස්ස ආරද්ධා හොති ආසවානං ඛයායා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

"සංවෙජනීයට්ඨානෙසු [සංවෙජනීයෙසු ඨානෙසු (ස්‍යා. පී.)], සංවිජ්ජෙථෙව පණ්ඩිතො;
ආතාපී නිපකො භික්ඛු, පඤ්ඤාය සමවෙක්ඛිය.

"එවං විහාරී ආතාපී, සන්තවුත්ති අනුද්ධතො;
චෙතොසමථමනුයුත්තො, ඛයං දුක්ඛස්ස පාපුණෙ''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

පඨමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

ද්වෙ ච භික්ඛූ තපනීයා, තපනීයා පරත්ථෙහි;
ආතාපී [ද්වෙ පාදා (ක.), ද්වෙ ආතාපී (සී.)] නකුහනා ද්වෙ [න කුහනා ච (සබ්බත්ථ)], සොමනස්සෙන තෙ දසාති.

2. දුතියවග්ගො

1. විතක්කසුත්තං

38. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

"තථාගතං, භික්ඛවෙ, අරහන්තං සම්මාසම්බුද්ධං ද්වෙ විතක්කා බහුලං සමුදාචරන්ති – ඛෙමො ච විතක්කො, පවිවෙකො ච [විවෙකො ච (ස්‍යා.)]. අබ්‍යාපජ්ඣාරාමො [අබ්‍යාපජ්ජාරාමො (ක.), අබ්‍යාබජ්ඣාරාමො (?)], භික්ඛවෙ, තථාගතො අබ්‍යාපජ්ඣරතො. තමෙනං, භික්ඛවෙ, තථාගතං අබ්‍යාපජ්ඣාරාමං අබ්‍යාපජ්ඣරතං එසෙව විතක්කො බහුලං සමුදාචරති – 'ඉමායාහං ඉරියාය න කිඤ්චි බ්‍යාබාධෙමි තසං වා ථාවරං වා'ති.

"පවිවෙකාරාමො , භික්ඛවෙ, තථාගතො පවිවෙකරතො. තමෙනං, භික්ඛවෙ, තථාගතං පවිවෙකාරාමං පවිවෙකරතං එසෙව විතක්කො බහුලං සමුදාචරති – 'යං අකුසලං තං පහීන'න්ති.

"තස්මාතිහ, භික්ඛවෙ, තුම්හෙපි අබ්‍යාපජ්ඣාරාමා විහරථ අබ්‍යාපජ්ඣරතා. තෙසං වො, භික්ඛවෙ, තුම්හාකං අබ්‍යාපජ්ඣාරාමානං විහරතං අබ්‍යාපජ්ඣරතානං එසෙව විතක්කො බහුලං සමුදාචරිස්සති – 'ඉමාය මයං ඉරියාය න කිඤ්චි බ්‍යාබාධෙම තසං වා ථාවරං වා'ති.

"පවිවෙකාරාමා, භික්ඛවෙ, විහරථ පවිවෙකරතා. තෙසං වො, භික්ඛවෙ, තුම්හාකං පවිවෙකාරාමානං විහරතං පවිවෙකරතානං එසෙව විතක්කො බහුලං සමුදාචරිස්සති – 'කිං අකුසලං, කිං අප්පහීනං, කිං පජහාමා'''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

"තථාගතං බුද්ධමසය්හසාහිනං, දුවෙ විතක්කා සමුදාචරන්ති නං;
ඛෙමො විතක්කො පඨමො උදීරිතො, තතො විවෙකො දුතියො පකාසිතො.

"තමොනුදං පාරගතං මහෙසිං, තං පත්තිපත්තං වසිමං අනාසවං;
විසන්තරං [වෙසන්තරං (සී. ක.), විස්සන්තරං (පී.)] තණ්හක්ඛයෙ විමුත්තං, තං වෙ මුනිං අන්තිමදෙහධාරිං;
මාරඤ්ජහං [මාරජහං (ස්‍යා.), මානජහං (සී. ක.), මානං ජහං (පී.)] බ්‍රූමි ජරාය පාරගුං.

"සෙලෙ යථා පබ්බතමුද්ධනිට්ඨිතො, යථාපි පස්සෙ ජනතං සමන්තතො;
තථූපමං ධම්මමයං සුමෙධො, පාසාදමාරුය්හ සමන්තචක්ඛු;
සොකාවතිණ්ණං ජනතමපෙතසොකො, අවෙක්ඛති ජාතිජරාභිභූත''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. දෙසනාසුත්තං

39. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තථාගතස්ස, භික්ඛවෙ, අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස ද්වෙ ධම්මදෙසනා පරියායෙන භවන්ති. කතමා ද්වෙ? ‘පාපං පාපකතො පස්සථා’ති – අයං පඨමා ධම්මදෙසනා; ‘පාපං පාපකතො දිස්වා තත්ථ නිබ්බින්දථ විරජ්ජථ විමුච්චථා’ති – අයං දුතියා ධම්මදෙසනා. තථාගතස්ස, භික්ඛවෙ, අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්ස ඉමා ද්වෙ ධම්මදෙසනා පරියායෙන භවන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘තථාගතස්ස බුද්ධස්ස, සබ්බභූතානුකම්පිනො;
පරියායවචනං පස්ස, ද්වෙ ච ධම්මා පකාසිතා.

‘‘පාපකං පස්සථ චෙතං [චෙකං (සී. පී.), ඡෙකා (ස්‍යා.)], තත්ථ චාපි විරජ්ජථ;
තතො විරත්තචිත්තාසෙ, දුක්ඛස්සන්තං කරිස්සථා’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. විජ්ජාසුත්තං

40. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘අවිජ්ජා , භික්ඛවෙ, පුබ්බඞ්ගමා අකුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අන්වදෙව අහිරිකං අනොත්තප්පං; විජ්ජා ච ඛො, භික්ඛවෙ, පුබ්බඞ්ගමා කුසලානං ධම්මානං සමාපත්තියා අන්වදෙව හිරොත්තප්ප’’න්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යා කාචිමා දුග්ගතියො, අස්මිං ලොකෙ පරම්හි ච;
අවිජ්ජාමූලිකා සබ්බා, ඉච්ඡාලොභසමුස්සයා.

‘‘යතො ච හොති පාපිච්ඡො, අහිරීකො අනාදරො;
තතො පාපං පසවති, අපායං තෙන ගච්ඡති.

‘‘තස්මා ඡන්දඤ්ච ලොභඤ්ච, අවිජ්ජඤ්ච විරාජයං;
විජ්ජං උප්පාදයං භික්ඛු, සබ්බා දුග්ගතියො ජහෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. පඤ්ඤාපරිහීනසුත්තං

41. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තෙ, භික්ඛවෙ, සත්තා සුපරිහීනා යෙ අරියාය පඤ්ඤාය පරිහීනා. තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ දුක්ඛං විහරන්ති සවිඝාතං සඋපායාසං සපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා දුග්ගති පාටිකඞ්ඛා. තෙ [තෙ ච ඛො (?)], භික්ඛවෙ, සත්තා අපරිහීනා යෙ අරියාය පඤ්ඤාය අපරිහීනා. තෙ දිට්ඨෙව ධම්මෙ සුඛං විහරන්ති අවිඝාතං අනුපායාසං අපරිළාහං; කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගති පාටිකඞ්ඛා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පඤ්ඤාය පරිහානෙන, පස්ස ලොකං සදෙවකං;
නිවිට්ඨං නාමරූපස්මිං, ඉදං සච්චන්ති මඤ්ඤති.

‘‘පඤ්ඤා හි සෙට්ඨා ලොකස්මිං, යායං නිබ්බෙධගාමිනී;
යාය සම්මා පජානාති, ජාතිභවපරික්ඛයං.

‘‘තෙසං දෙවා මනුස්සා ච, සම්බුද්ධානං සතීමතං;
පිහයන්ති හාසපඤ්ඤානං [හාසුපඤ්ඤානං (සී. අට්ඨ.)], සරීරන්තිමධාරින’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. සුක්කධම්මසුත්තං

42. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙන්ති. කතමෙ ද්වෙ? හිරී [හිරි (සී. ස්‍යා. කං. පී.)] ච, ඔත්තප්පඤ්ච. ඉමෙ චෙ, භික්ඛවෙ, ද්වෙ සුක්කා ධම්මා ලොකං න පාලෙය්‍යුං, නයිධ පඤ්ඤායෙථ මාතාති වා මාතුච්ඡාති වා මාතුලානීති වා ආචරියභරියාති වා ගරූනං දාරාති වා. සම්භෙදං ලොකො අගමිස්ස යථා අජෙළකා කුක්කුටසූකරා සොණසිඞ්ගාලා [සොණසිගාලා (සී. ස්‍යා. කං. පී.)]. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, ඉමෙ ද්වෙ සුක්කා ධම්මා ලොකං පාලෙන්ති තස්මා පඤ්ඤායති මාතාති වා මාතුච්ඡාති වා මාතුලානීති වා ආචරියභරියාති වා ගරූනං දාරාති වා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙසං චෙ හිරිඔත්තප්පං, සබ්බදා ච න විජ්ජති;
වොක්කන්තා සුක්කමූලා තෙ, ජාතිමරණගාමිනො.

‘‘යෙසඤ්ච හිරිඔත්තප්පං, සදා සම්මා උපට්ඨිතා;
විරූළ්හබ්‍රහ්මචරියා තෙ, සන්තො ඛීණපුනබ්භවා’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. අජාතසුත්තං

43. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘අත්ථි, භික්ඛවෙ , අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං. නො චෙතං, භික්ඛවෙ, අභවිස්ස අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, නයිධ ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායෙථ. යස්මා ච ඛො, භික්ඛවෙ, අත්ථි අජාතං අභූතං අකතං අසඞ්ඛතං, තස්මා ජාතස්ස භූතස්ස කතස්ස සඞ්ඛතස්ස නිස්සරණං පඤ්ඤායතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘ජාතං භූතං සමුප්පන්නං, කතං සඞ්ඛතමද්ධුවං;
ජරාමරණසඞ්ඝාටං, රොගනීළං [රොගනිඩ්ඩං (සී.)] පභඞ්ගුරං [පභඞ්ගුනං (ක. සී. ක.), පභඞ්ගුණං (ස්‍යා.)].

‘‘ආහාරනෙත්තිප්පභවං, නාලං තදභිනන්දිතුං;
තස්ස නිස්සරණං සන්තං, අතක්කාවචරං ධුවං.

‘‘අජාතං අසමුප්පන්නං, අසොකං විරජං පදං;
නිරොධො දුක්ඛධම්මානං, සඞ්ඛාරූපසමො සුඛො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. නිබ්බානධාතුසුත්තං

44. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වෙමා, භික්ඛවෙ, නිබ්බානධාතුයො. කතමෙ ද්වෙ? සඋපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු, අනුපාදිසෙසා ච නිබ්බානධාතු.

‘‘කතමා ච, භික්ඛවෙ, සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහං හොති ඛීණාසවො වුසිතවා කතකරණීයො ඔහිතභාරො අනුප්පත්තසදත්ථො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො. තස්ස තිට්ඨන්තෙව පඤ්චින්ද්‍රියානි යෙසං අවිඝාතත්තා [අවිගතත්තා (සී. අට්ඨ.)] මනාපාමනාපං පච්චනුභොති, සුඛදුක්ඛං පටිසංවෙදෙති . තස්ස යො රාගක්ඛයො, දොසක්ඛයො, මොහක්ඛයො – අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, සඋපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු.

‘‘කතමා ච, භික්ඛවෙ, අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අරහං හොති ඛීණාසවො වුසිතවා කතකරණීයො ඔහිතභාරො අනුප්පත්තසදත්ථො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො. තස්ස ඉධෙව, භික්ඛවෙ, සබ්බවෙදයිතානි අනභිනන්දිතානි සීති භවිස්සන්ති [සීතීභවිස්සන්ති (?)]. අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, අනුපාදිසෙසා නිබ්බානධාතු. ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ නිබ්බානධාතුයො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘දුවෙ ඉමා චක්ඛුමතා පකාසිතා, නිබ්බානධාතූ අනිස්සිතෙන තාදිනා;
එකා හි ධාතු ඉධ දිට්ඨධම්මිකා, සඋපාදිසෙසා භවනෙත්තිසඞ්ඛයා;
අනුපාදිසෙසා පන සම්පරායිකා, යම්හි නිරුජ්ඣන්ති භවානි සබ්බසො.

‘‘යෙ එතදඤ්ඤාය පදං අසඞ්ඛතං, විමුත්තචිත්තා භවනෙත්තිසඞ්ඛයා;
තෙ ධම්මසාරාධිගමා ඛයෙ රතා, පහංසු තෙ සබ්බභවානි තාදිනො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. පටිසල්ලානසුත්තං

45. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘පටිසල්ලානාරාමා [පටිසල්ලානාරාමා (ක.)], භික්ඛවෙ, විහරථ පටිසල්ලානරතා, අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තා, අනිරාකතජ්ඣානා, විපස්සනාය සමන්නාගතා, බ්‍රූහෙතා සුඤ්ඤාගාරානං . පටිසල්ලානාරාමානං, භික්ඛවෙ, විහරතං පටිසල්ලානරතානං අජ්ඣත්තං චෙතොසමථමනුයුත්තානං අනිරාකතමජ්ඣානානං විපස්සනාය සමන්නාගතානං බ්‍රූහෙතානං සුඤ්ඤාගාරානං ද්වින්නං ඵලානං අඤ්ඤතරං ඵලං පාටිකඞ්ඛං – දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤා, සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගාමිතා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙ සන්තචිත්තා නිපකා, සතිමන්තො ච [සතිමන්තොව (සී. ක.)] ඣායිනො;
සම්මා ධම්මං විපස්සන්ති, කාමෙසු අනපෙක්ඛිනො.

‘‘අප්පමාදරතා සන්තා, පමාදෙ භයදස්සිනො;
අභබ්බා පරිහානාය, නිබ්බානස්සෙව සන්තිකෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. සික්ඛානිසංසසුත්තං

46. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සික්ඛානිසංසා , භික්ඛවෙ, විහරථ පඤ්ඤුත්තරා විමුත්තිසාරා සතාධිපතෙය්‍යා. සික්ඛානිසංසානං, භික්ඛවෙ, විහරතං පඤ්ඤුත්තරානං විමුත්තිසාරානං සතාධිපතෙය්‍යානං ද්වින්නං ඵලානං අඤ්ඤතරං ඵලං පාටිකඞ්ඛං – දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤා, සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගාමිතා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පරිපුණ්ණසික්ඛං [පරිපුණ්ණසෙඛං (සී.), පරිපුණ්ණසෙක්ඛං (ස්‍යා.)] අපහානධම්මං, පඤ්ඤුත්තරං ජාතිඛයන්තදස්සිං;
තං වෙ මුනිං අන්තිමදෙහධාරිං, මාරඤ්ජහං බ්‍රූමි ජරාය පාරගුං.

‘‘තස්මා සදා ඣානරතා සමාහිතා, ආතාපිනො ජාතිඛයන්තදස්සිනො;
මාරං සසෙනං අභිභුය්‍ය භික්ඛවො, භවථ ජාතිමරණස්ස පාරගා’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. ජාගරියසුත්තං

47. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ජාගරො චස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍ය සතො සම්පජානො සමාහිතො පමුදිතො විප්පසන්නො ච තත්ථ කාලවිපස්සී ච කුසලෙසු ධම්මෙසු. ජාගරස්ස, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො විහරතො සතස්ස සම්පජානස්ස සමාහිතස්ස පමුදිතස්ස විප්පසන්නස්ස තත්ථ කාලවිපස්සිනො කුසලෙසු ධම්මෙසු ද්වින්නං ඵලානං අඤ්ඤතරං ඵලං පාටිකඞ්ඛං – දිට්ඨෙව ධම්මෙ අඤ්ඤා, සති වා උපාදිසෙසෙ අනාගාමිතා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘ජාගරන්තා සුණාථෙතං, යෙ සුත්තා තෙ පබුජ්ඣථ;
සුත්තා ජාගරිතං සෙය්‍යො, නත්ථි ජාගරතො භයං.

‘‘යො ජාගරො ච සතිමා සම්පජානො, සමාහිතො මුදිතො විප්පසන්නො ච;
කාලෙන සො සම්මා ධම්මං පරිවීමංසමානො, එකොදිභූතො විහනෙ තමං සො.

‘‘තස්මා හවෙ ජාගරියං භජෙථ, ආතාපී භික්ඛු නිපකො ඣානලාභී;

සංයොජනං ජාතිජරාය ඡෙත්වා, ඉධෙව සම්බොධිමනුත්තරං ඵුසෙ''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

11. ආපායිකසුත්තං

48. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, ආපායිකා නෙරයිකා ඉදමප්පහාය. කතමෙ ද්වෙ? යො ච අබ්‍රහ්මචාරී බ්‍රහ්මචාරිපටිඤ්ඤො, යො ච පරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං චරන්තං අමූලකෙන අබ්‍රහ්මචරියෙන අනුද්ධංසෙති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, ද්වෙ ආපායිකා නෙරයිකා ඉදමප්පහායා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''අභූතවාදී නිරයං උපෙති, යො වාපි කත්වා න කරොමි චාහ;
උභොපි තෙ පෙච්ච සමා භවන්ති, නිහීනකම්මා මනුජා පරත්ථ.

''කාසාවකණ්ඨා බහවො, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
පාපා පාපෙහි කම්මෙහි, නිරයං තෙ උපපජ්ජරෙ.

''සෙය්‍යො අයොගුළො භුත්තො, තත්තො අග්ගිසිඛූපමො;
යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍ය දුස්සීලො, රට්ඨපිණ්ඩමසඤ්ඤතො''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. එකාදසමං.

12. දිට්ඨිගතසුත්තං

49. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''ද්වීහි, භික්ඛවෙ, දිට්ඨිගතෙහි පරියුට්ඨිතා දෙවමනුස්සා ඔලීයන්ති එකෙ, අතිධාවන්ති එකෙ; චක්ඛුමන්තො ච පස්සන්ති.

''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, ඔලීයන්ති එකෙ? භවාරාමා, භික්ඛවෙ, දෙවමනුස්සා භවරතා භවසම්මුදිතා තෙසං භවනිරොධාය ධම්මෙ දෙසියමානෙ චිත්තං න පක්ඛන්දති න පසීදති න සන්තිට්ඨති නාධිමුච්චති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, ඔලීයන්ති එකෙ.

''කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, අතිධාවන්ති එකෙ? භවෙනෙව ඛො පනෙකෙ අට්ටීයමානා හරායමානා ජිගුච්ඡමානා විභවං අභිනන්දන්ති – යතො කිර, භො, අයං අත්තා [සත්තො (සී. ක.)] කායස්ස භෙදා පරං මරණා උච්ඡිජ්ජති විනස්සති න හොති පරං මරණා; එතං සන්තං එතං පණීතං එතං යාථාවන්ති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, අතිධාවන්ති එකෙ.

''කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, චක්ඛුමන්තො පස්සන්ති? ඉධ භික්ඛු භූතං භූතතො පස්සති; භූතං භූතතො දිස්වා භූතස්ස නිබ්බිදාය විරාගාය නිරොධාය පටිපන්නො හොති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, චක්ඛුමන්තො පස්සන්ති''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''යෙ [යො (ස්‍යා. ක.)] භූතං භූතතො දිස්වා, භූතස්ස ච අතික්කමං;
යථාභූතෙ විමුච්චන්ති, භවතණ්හා පරික්ඛයා.

''ස වෙ [සචෙ (ක. සී. ස්‍යා. පී.)] භූතපරිඤ්ඤො, සො වීතතණ්හො භවාභවෙ;
භූතස්ස විභවා භික්ඛු, නාගච්ඡති පුනබ්භව''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ද්වාදසමං.

දුතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

ද්වෙ ඉන්ද්‍රියා ද්වෙ තපනීයා, සීලෙන අපරෙ දුවෙ;
අනොත්තාපී කුහනා ද්වෙ ච, සංවෙජනීයෙන තෙ දස.

විතක්කා දෙසනා විජ්ජා, පඤ්ඤා ධම්මෙන පඤ්චමං;
අජාතං ධාතුසල්ලානං, සික්ඛා ජාගරියෙන ච;
අපායදිට්ඨියා චෙව [යෙව (සී. ස්‍යා.)], බාවීසති පකාසිතාති.

දුකනිපාතො නිට්ඨිතො.

3. තිකනිපාතො

1. පඨමවග්ගො

1. මූලසුත්තං

50. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, අකුසලමූලානි. කතමානි තීණි? ලොභො අකුසලමූලං, දොසො අකුසලමූලං, මොහො අකුසලමූලං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි අකුසලමූලානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘ලොභො දොසො ච මොහො ච, පුරිසං පාපචෙතසං;
හිංසන්ති අත්තසම්භූතා, තචසාරංව සම්ඵල’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. ධාතුසුත්තං

51. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, ධාතුයො. කතමා තිස්සො? රූපධාතු, අරූපධාතු, නිරොධධාතු – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො ධාතුයො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘රූපධාතුං [රූපධාතු (සබ්බත්ථ)] පරිඤ්ඤාය, අරූපෙසු අසණ්ඨිතා;
නිරොධෙ යෙ විමුච්චන්ති, තෙ ජනා මච්චුහායිනො.

‘‘කායෙන අමතං ධාතුං, ඵුසයිත්වා [ඵුස්සයිත්වා (ස්‍යා.), ඵස්සයිත්වා (පී.)] නිරූපධිං;
උපධිප්පටිනිස්සග්ගං, සච්ඡිකත්වා අනාසවො;
දෙසෙති සම්මාසම්බුද්ධො, අසොකං විරජං පද’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. පඨමවෙදනාසුත්තං

52. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, වෙදනා. කතමා තිස්සො? සුඛා වෙදනා, දුක්ඛා වෙදනා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා –

ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො වෙදනා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සමාහිතො සම්පජානො, සතො බුද්ධස්ස සාවකො;
වෙදනා ච පජානාති, වෙදනානඤ්ච සම්භවං.

‘‘යත්ථ චෙතා නිරුජ්ඣන්ති, මග්ගඤ්ච ඛයගාමිනං;
වෙදනානං ඛයා භික්ඛු, නිච්ඡාතො පරිනිබ්බුතො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. දුතියවෙදනාසුත්තං

53. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා , භික්ඛවෙ, වෙදනා. කතමා තිස්සො? සුඛා වෙදනා, දුක්ඛා වෙදනා, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා. සුඛා, භික්ඛවෙ, වෙදනා දුක්ඛතො දට්ඨබ්බා; දුක්ඛා වෙදනා සල්ලතො දට්ඨබ්බා; අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා අනිච්චතො දට්ඨබ්බා. යතො ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො සුඛා වෙදනා දුක්ඛතො දිට්ඨා හොති, දුක්ඛා වෙදනා සල්ලතො දිට්ඨා

හොති, අදුක්ඛමසුඛා වෙදනා අනිච්චතො දිට්ඨා හොති; අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘භික්ඛු අරියො සම්මද්දසො අච්ඡෙච්ඡි [අච්ඡෙජ්ජි (සී. පී.), අච්ඡිජ්ජි (ක.)], තණ්හං, විවත්තයි [වාවත්තයි (සී. අට්ඨ.)] සංයොජනං, සම්මා මානාභිසමයා අන්තමකාසි දුක්ඛස්සා’’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යො සුඛං දුක්ඛතො අද්ද [දක්ඛි (සී. පී. ක.), අදක්ඛි (ස්‍යා.)], දුක්ඛමද්දක්ඛි සල්ලතො;
අදුක්ඛමසුඛං සන්තං, අදක්ඛි නං අනිච්චතො.

‘‘ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු, යතො තත්ථ විමුච්චති;
අභිඤ්ඤාවොසිතො සන්තො, ස වෙ යොගාතිගො මුනී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. පඨමඑසනාසුත්තං

54. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, එසනා. කතමා තිස්සො? කාමෙසනා, භවෙසනා, බ්‍රහ්මචරියෙසනා – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො එසනා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සමාහිතො සම්පජානො, සතො බුද්ධස්ස සාවකො;
එසනා ච පජානාති, එසනානඤ්ච සම්භවං.

‘‘යත්ථ චෙතා නිරුජ්ඣන්ති, මග්ගඤ්ච ඛයගාමිනං;
එසනානං ඛයා භික්ඛු, නිච්ඡාතො පරිනිබ්බුතො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. දුතියඑසනාසුත්තං

55. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, එසනා. කතමා තිස්සො? කාමෙසනා, භවෙසනා, බ්‍රහ්මචරියෙසනා – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො එසනා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කාමෙසනා භවෙසනා, බ්‍රහ්මචරියෙසනා සහ;
ඉති සච්චපරාමාසො, දිට්ඨිට්ඨානා සමුස්සයා.

‘‘සබ්බරාගවිරත්තස්ස, තණ්හක්ඛයවිමුත්තිනො;
එසනා පටිනිස්සට්ඨා, දිට්ඨිට්ඨානා සමූහතා;
එසනානං ඛයා භික්ඛු, නිරාසො අකථංකථී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. පඨමආසවසුත්තං

56. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, ආසවා. කතමෙ තයො? කාමාසවො, භවාසවො, අවිජ්ජාසවො – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො ආසවා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සමාහිතො සම්පජානො, සතො බුද්ධස්ස සාවකො;
ආසවෙ ච පජානාති, ආසවානඤ්ච සම්භවං.

‘‘යත්ථ චෙතා නිරුජ්ඣන්ති, මග්ගඤ්ච ඛයගාමිනං;
ආසවානං ඛයා භික්ඛු, නිච්ඡාතො පරිනිබ්බුතො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. දුතියආසවසුත්තං

57. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, ආසවා. කතමෙ තයො? කාමාසවො, භවාසවො, අවිජ්ජාසවො – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො ආසවා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යස්ස කාමාසවො ඛීණො, අවිජ්ජා ච විරාජිතා;
භවාසවො පරික්ඛීණො, විප්පමුත්තො නිරූපධි;
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං, ජෙත්වා මාරං සවාහිනි’’න්ති [සවාහනන්ති (බහූසු)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. තණ්හාසුත්තං

58. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, තණ්හා. කතමා තිස්සො? කාමතණ්හා, භවතණ්හා, විභවතණ්හා – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො තණ්හා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘තණ්හායොගෙන සංයුත්තා, රත්තචිත්තා භවාභවෙ;
තෙ යොගයුත්තා මාරස්ස, අයොගක්ඛෙමිනො ජනා;
සත්තා ගච්ඡන්ති සංසාරං, ජාතීමරණගාමිනො.

‘‘යෙ ච තණ්හං පහන්ත්වාන, වීතතණ්හා [නික්කණ්හා ච (සී. ක.)] භවාභවෙ;
තෙ වෙ [තෙ ච (සී. පී. ක.)] පාරඞ්ගතා [පාරගතා (ක. සී. ස්‍යා.)] ලොකෙ, යෙ පත්තා ආසවක්ඛය’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. මාරධෙය්‍යසුත්තං

59. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු අතික්කම්ම මාරධෙය්‍යං ආදිච්චොව විරොචති. කතමෙහි තීහි? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අසෙඛෙන සීලක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති, අසෙඛෙන සමාධික්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති, අසෙඛෙන පඤ්ඤාක්ඛන්ධෙන සමන්නාගතො හොති – ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, තීහි ධම්මෙහි සමන්නාගතො භික්ඛු අතික්කම්ම මාරධෙය්‍යං ආදිච්චොව විරොචතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සීලං සමාධි පඤ්ඤා ච, යස්ස එතෙ සුභාවිතා;
අතික්කම්ම මාරධෙය්‍යං, ආදිච්චොව විරොචතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

පඨමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

මූලධාතු අථ වෙදනා දුවෙ, එසනා ච දුවෙ ආසවා දුවෙ;
තණ්හාතො ච අථ [තණ්හාතො අථ (ස්‍යා.)] මාරධෙය්‍යතො, වග්ගමාහු පඨමන්ති මුත්තමන්ති.

2. දුතියවග්ගො

1. පුඤ්ඤකිරියවත්ථුසුත්තං

60. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනි. කතමානි තීණි? දානමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු, සීලමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු, භාවනාමයං පුඤ්ඤකිරියවත්ථු – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි පුඤ්ඤකිරියවත්ථූනී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පුඤ්ඤමෙව සො සික්ඛෙය්‍ය, ආයතග්ගං සුඛුද්‍රයං;
දානඤ්ච සමචරියඤ්ච, මෙත්තචිත්තඤ්ච භාවයෙ.

‘‘එතෙ ධම්මෙ භාවයිත්වා, තයො සුඛසමුද්දයෙ;
අබ්‍යාපජ්ඣං සුඛං ලොකං, පණ්ඩිතො උපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. චක්ඛුසුත්තං

61. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, චක්ඛූනි. කතමානි තීණි? මංසචක්ඛු, දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛු – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි චක්ඛූනී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘මංසචක්ඛු දිබ්බචක්ඛු, පඤ්ඤාචක්ඛු අනුත්තරං;
එතානි තීණි චක්ඛූනි, අක්ඛාසි පුරිසුත්තමො.

‘‘මංසචක්ඛුස්ස උප්පාදො, මග්ගො දිබ්බස්ස චක්ඛුනො;
යතො ඤාණං උදපාදි, පඤ්ඤාචක්ඛු අනුත්තරං;
යස්ස චක්ඛුස්ස පටිලාභා, සබ්බදුක්ඛා පමුච්චතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. ඉන්ද්‍රියසුත්තං

62. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, ඉන්ද්‍රියානි. කතමානි තීණි? අනඤ්ඤාතඤ්ඤස්සාමීතින්ද්‍රියං, අඤ්ඤින්ද්‍රියං, අඤ්ඤාතාවින්ද්‍රියං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි ඉන්ද්‍රියානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සෙඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා.

‘‘තතො අඤ්ඤා විමුත්තස්ස, ඤාණං වෙ හොති තාදිනො;
අකුප්පා මෙ විමුත්තීති, භවසංයොජනක්ඛයා.

‘‘ස වෙ [සචෙ (සී. ස්‍යා.)] ඉන්ද්‍රියසම්පන්නො, සන්තො සන්තිපදෙ රතො;
ධාරෙති අන්තිමං දෙහං, ජෙත්වා මාරං සවාහිනි’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. අද්ධාසුත්තං

63. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අද්ධා. කතමෙ තයො? අතීතො අද්ධා, අනාගතො අද්ධා, පච්චුප්පන්නො අද්ධා – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අද්ධා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අක්ඛෙය්‍යසඤ්ඤිනො සත්තා, අක්ඛෙය්‍යස්මිං පතිට්ඨිතා;

අක්ඛෙය්‍යං අපරිඤ්ඤාය, යොගමායන්ති මච්චුනො.

‘‘අක්ඛෙය්‍යඤ්ච පරිඤ්ඤාය, අක්ඛාතාරං න මඤ්ඤති;
ඵුට්ඨො විමොක්ඛො මනසා, සන්තිපදමනුත්තරං.

‘‘ස වෙ [සවෙ (ක.)] අක්ඛෙය්‍යසම්පන්නො, සන්තො සන්තිපදෙ රතො;
සඞ්ඛාය සෙවී ධම්මට්ඨො, සඞ්ඛ්‍යං නොපෙති වෙදගූ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. දුච්චරිතසුත්තං

64. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, දුච්චරිතානි. කතමානි තීණි? කායදුච්චරිතං, වචීදුච්චරිතං, මනොදුච්චරිතං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි දුච්චරිතානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායදුච්චරිතං කත්වා, වචීදුච්චරිතානි ච;
මනොදුච්චරිතං කත්වා, යඤ්චඤ්ඤං දොසසංහිතං.

‘‘අකත්වා කුසලං කම්මං, කත්වානාකුසලං බහුං;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. සුචරිතසුත්තං

65. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, සුචරිතානි. කතමානි තීණි? කායසුචරිතං, වචීසුචරිතං, මනොසුචරිතං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි සුචරිතානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායදුච්චරිතං හිත්වා, වචීදුච්චරිතානි ච;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, යඤ්චඤ්ඤං දොසසංහිතං.

‘‘අකත්වාකුසලං කම්මං, කත්වාන කුසලං බහුං;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. සොචෙය්‍යසුත්තං

66. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, සොචෙය්‍යානි. කතමානි තීණි? කායසොචෙය්‍යං, වචීසොචෙය්‍යං, මනොසොචෙය්‍යං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි සොචෙය්‍යානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායසුචිං වචීසුචිං [වාචාසුචිං (ක.)], චෙතොසුචිමනාසවං;
සුචිං සොචෙය්‍යසම්පන්නං, ආහු සබ්බප්පහායින’’න්ති [ආහු නින්හාතපාපකන්ති (අ. නි. 3.122) යුත්තතරං].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. මොනෙය්‍යසුත්තං

67. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීණිමානි, භික්ඛවෙ, මොනෙය්‍යානි. කතමානි තීණි? කායමොනෙය්‍යං, වචීමොනෙය්‍යං, මනොමොනෙය්‍යං – ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි මොනෙය්‍යානී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායමුනිං වචීමුනිං, මනොමුනිමනාසවං;
මුනිං මොනෙය්‍යසම්පන්නං, ආහු නින්හාතපාපක’’න්ති [ආහු සබ්බප්පහායිනන්ති (අ. නි. 3.123)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. පඨමරාගසුත්තං

68. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘යස්ස කස්සචි, භික්ඛවෙ, රාගො අප්පහීනො, දොසො අප්පහීනො, මොහො අප්පහීනො – අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘බද්ධො [බන්දො (බහූසු)] මාරස්ස පටිමුක්කස්ස මාරපාසො යථාකාමකරණීයො [යථා කාමකරණීයො ච (සී. ස්‍යා. පී. ක.)] පාපිමතො’. යස්ස කස්සචි, භික්ඛවෙ, රාගො පහීනො, දොසො පහීනො, මොහො පහීනො – අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘අබද්ධො මාරස්ස ඔමුක්කස්ස මාරපාසො න යථා කාමකරණීයො [න යථාකාමකරණීයො ච (ස්‍යා.)] පාපිමතො’’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යස්ස රාගො ච දොසො ච, අවිජ්ජා ච විරාජිතා;
තං භාවිතත්තඤ්ඤතරං, බ්‍රහ්මභූතං තථාගතං;
බුද්ධං වෙරභයාතීතං, ආහු සබ්බප්පහායින’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. දුතියරාගසුත්තං

69. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘යස්ස කස්සචි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වා රාගො අප්පහීනො, දොසො අප්පහීනො, මොහො අප්පහීනො – අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, න ‘අතරි [අතිණ්ණො (ක. සී. ක.)] සමුද්දං සඌමිං සවීචිං සාවට්ටං සගහං සරක්ඛසං’. යස්ස කස්සචි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුස්ස වා භික්ඛුනියා වා රාගො පහීනො, දොසො පහීනො, මොහො පහීනො – අයං වුච්චති, භික්ඛවෙ, ‘අතරි සමුද්දං සඌමිං සවීචිං සාවට්ටං සගහං සරක්ඛසං, තිණ්ණො පාරඞ්ගතො [පාරගතො (සී. අට්ඨ. ස්‍යා.)] ථලෙ තිට්ඨති බ්‍රාහ්මණො’’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යස්ස රාගො ච දොසො ච, අවිජ්ජා ච විරාජිතා;
සොමං සමුද්දං සගහං සරක්ඛසං, සඌමිභයං දුත්තරං අච්චතාරි.

‘‘සඞ්ගාතිගො මච්චුජහො නිරූපධි, පහාසි දුක්ඛං අපුනබ්භවාය;
අත්ථඞ්ගතො සො න පමාණමෙති, අමොහයි මච්චුරාජන්ති බ්‍රූමී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

දුතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

පුඤ්ඤං චක්ඛු අථ ඉන්ද්‍රියානි [අත්ථීන්ද්‍රියා (ස්‍යා.)], අද්ධා ච චරිතං දුවෙ සොචි [සුචි (ස්‍යා.)];
මුනො [මුනෙ (ස්‍යා.)] අථ රාගදුවෙ, පුන වග්ගමාහු දුතියමුත්තමන්ති.

3. තතියවග්ගො

1. මිච්ඡාදිට්ඨිකසුත්තං

70. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘තං ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, නාඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා සුත්වා වදාමි. දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. අපි ච, භික්ඛවෙ, යදෙව සාමං ඤාතං සාමං දිට්ඨං සාමං විදිතං තදෙවාහං වදාමි.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘මිච්ඡා මනං පණිධාය, මිච්ඡා වාචඤ්ච භාසිය [මිච්ඡා වාචං අභාසිය (සබ්බත්ථ)];
මිච්ඡා කම්මානි කත්වාන, කායෙන ඉධ පුග්ගලො.

‘‘අප්පස්සුතාපුඤ්ඤකරො [අප්පස්සුතොපුඤ්ඤකරො (සී.), අප්පස්සුතො අපුඤ්ඤකරො (ස්‍යා. පී.)],
අප්පස්මිං ඉධ ජීවිතෙ;
කායස්ස භෙදා දුප්පඤ්ඤො, නිරයං සොපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. සම්මාදිට්ඨිකසුත්තං

71. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා.

‘‘තං ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, නාඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා සුත්වා වදාමි. දිට්ඨා මයා , භික්ඛවෙ, සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා. අපි ච, භික්ඛවෙ, යදෙව සාමං ඤාතං සාමං දිට්ඨං සාමං විදිතං තදෙවාහං වදාමි.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සම්මා මනං පණිධාය, සම්මා වාචඤ්ච භාසිය [සම්මා වාචං අභාසිය (සබ්බත්ථ)];
සම්මා කම්මානි කත්වාන, කායෙන ඉධ පුග්ගලො.

‘‘බහුස්සුතො පුඤ්ඤකරො, අප්පස්මිං ඉධ ජීවිතෙ;
කායස්ස භෙදා සප්පඤ්ඤො, සග්ගං සො උපපජ්ජතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. නිස්සරණියසුත්තං

72. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, නිස්සරණියා [නිස්සාරණීයා (අ. නි. 5.200)] ධාතුයො. කතමා තිස්සො? කාමානමෙතං නිස්සරණං යදිදං නෙක්ඛම්මං, රූපානමෙතං නිස්සරණං යදිදං ආරුප්පං, යං ඛො පන කිඤ්චි භූතං සඞ්ඛතං පටිච්චසමුප්පන්නං නිරොධො තස්ස නිස්සරණං – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො නිස්සරණියා ධාතුයො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කාමනිස්සරණං ඤත්වා, රූපානඤ්ච අතික්කමං;

සබ්බසඞ්ඛාරසමථං, ඵුසං ආතාපි සබ්බදා.

‘‘ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු, යතො තත්ථ විමුච්චති;
අභිඤ්ඤාවොසිතො සන්තො, ස වෙ යොගාතිගො මුනී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. සන්තතරසුත්තං

73. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘රූපෙහි, භික්ඛවෙ, අරූපා [ආරුප්පා (සී.)] සන්තතරා, අරූපෙහි නිරොධො සන්තතරො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යෙ ච රූපූපගා සත්තා, යෙ ච අරූපට්ඨායිනො [ආරුප්පට්ඨායිනො (සී.)];
නිරොධං අප්පජානන්තා, ආගන්තාරො පුනබ්භවං.

‘‘යෙ ච රූපෙ පරිඤ්ඤාය, අරූපෙසු අසණ්ඨිතා;
නිරොධෙ යෙ විමුච්චන්ති, තෙ ජනා මච්චුහායිනො.

‘‘කායෙන අමතං ධාතුං, ඵුසයිත්වා නිරූපධිං;
උපධිප්පටිනිස්සග්ගං, සච්ඡිකත්වා අනාසවො;
දෙසෙති සම්මාසම්බුද්ධො, අසොකං විරජං පද’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. පුත්තසුත්තං

74. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, පුත්තා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ තයො? අතිජාතො, අනුජාතො, අවජාතොති.

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, පුත්තො අතිජාතො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, පුත්තස්ස මාතාපිතරො හොන්ති න බුද්ධං සරණං ගතා, න ධම්මං සරණං ගතා, න සඞ්ඝං සරණං ගතා; පාණාතිපාතා අප්පටිවිරතා, අදින්නාදානා අප්පටිවිරතා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා අප්පටිවිරතා, මුසාවාදා අප්පටිවිරතා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා අප්පටිවිරතා, දුස්සීලා පාපධම්මා. පුත්තො ච නෙසං හොති බුද්ධං සරණං ගතො, ධම්මං සරණං ගතො, සඞ්ඝං සරණං ගතො; පාණාතිපාතා පටිවිරතො, අදින්නාදානා පටිවිරතො, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො, මුසාවාදා පටිවිරතො, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො, සීලවා කල්‍යාණධම්මො. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුත්තො අතිජාතො හොති.

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, පුත්තො අනුජාතො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, පුත්තස්ස මාතාපිතරො හොන්ති බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඞ්ඝං සරණං ගතා; පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාවාදා පටිවිරතා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා, සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා. පුත්තොපි නෙසං හොති බුද්ධං සරණං ගතො, ධම්මං සරණං ගතො, සඞ්ඝං සරණං ගතො; පාණාතිපාතා පටිවිරතො, අදින්නාදානා පටිවිරතො, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතො, මුසාවාදා පටිවිරතො, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතො, සීලවා කල්‍යාණධම්මො. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුත්තො අනුජාතො හොති.

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, පුත්තො අවජාතො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, පුත්තස්ස මාතාපිතරො හොන්ති බුද්ධං සරණං ගතා, ධම්මං සරණං ගතා, සඞ්ඝං සරණං ගතා; පාණාතිපාතා පටිවිරතා, අදින්නාදානා පටිවිරතා, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා පටිවිරතා, මුසාවාදා පටිවිරතා, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා පටිවිරතා, සීලවන්තො කල්‍යාණධම්මා. පුත්තො ච නෙසං හොති න බුද්ධං සරණං ගතො, න ධම්මං සරණං ගතො, න සඞ්ඝං සරණං ගතො; පාණාතිපාතා අප්පටිවිරතො, අදින්නාදානා අප්පටිවිරතො, කාමෙසුමිච්ඡාචාරා අප්පටිවිරතො, මුසාවාදා අප්පටිවිරතො, සුරාමෙරයමජ්ජපමාදට්ඨානා අප්පටිවිරතො, දුස්සීලො පාපධම්මො. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුත්තො අවජාතො හොති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො පුත්තා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මි’’න්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අතිජාතං අනුජාතං, පුත්තමිච්ඡන්ති පණ්ඩිතා;
අවජාතං න ඉච්ඡන්ති, යො හොති කුලගන්ධනො.

“එතෙ බො පුත්තා ලොකස්මිං, යෙ භවන්ති උපාසකා;
සද්ධා සීලෙන සම්පන්නා, වදඤ්ඤූ වීතමච්ඡරා;
චන්දො අබ්භඝනා මුත්තො, පරිසාසු විරොචරෙ”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. අවුට්ඨිකසුත්තං

75. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“තයොමෙ, භික්ඛවෙ, පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මිං. කතමෙ තයො? අවුට්ඨිකසමො , පදෙසවස්සී, සබ්බත්ථාභිවස්සී.

“කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අවුට්ඨිකසමො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො පුග්ගලො සබ්බෙසඤ්ඤෙව න දාතා හොති, සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානං [... වණිබ්බකයාචකානං (සී.)] අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො අවුට්ඨිකසමො හොති.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො පදෙසවස්සී හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො පුග්ගලො එකච්චානං දාතා (හොති) [( ) නත්ථි සයාමපොත්ථකෙ], එකච්චානං න දාතා හොති සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො පදෙසවස්සී හොති.

“කථඤ්ච, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො සබ්බත්ථාභිවස්සී හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, එකච්චො පුග්ගලො සබ්බෙසංව දෙති, සමණබ්‍රාහ්මණකපණද්ධිකවනිබ්බකයාචකානං අන්නං පානං වත්ථං යානං මාලාගන්ධවිලෙපනං සෙය්‍යාවසථපදීපෙය්‍යං. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, පුග්ගලො සබ්බත්ථාභිවස්සී හොති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො පුග්ගලා සන්තො සංවිජ්ජමානා ලොකස්මි”න්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“න සමණෙ න බ්‍රාහ්මණෙ, න කපණද්ධිකවනිබ්බකෙ;
ලද්ධාන සංවිභාජෙති, අන්නං පානඤ්ච භොජනං;
තං වෙ අවුට්ඨිකසමොති, ආහු නං පුරිසාධමං.

“එකච්චානං න දදාති, එකච්චානං පවෙච්ඡති;
තං වෙ පදෙසවස්සීති, ආහු මෙධාවිනො ජනා.

“සුභික්ඛවාචො පුරිසො, සබ්බභූතානුකම්පකො;
ආමොදමානො පකිරෙති, දෙථ දෙථාති භාසති.

“යථාපි මෙඝො ථනයිත්වා, ගජ්ජයිත්වා පවස්සති;
ථලං නින්නඤ්ච පූරෙති, අභිසන්දන්තොව [අභිසන්දෙන්තොව (?)] වාරිනා.

“එවමෙව ඉධෙකච්චො, පුග්ගලො හොති තාදිසො;
ධම්මෙන සංහරිත්වාන, උට්ඨානාධිගතං ධනං;
තප්පෙති අන්නපානෙන, සම්මා පත්තෙ වනිබ්බකෙ”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. සුඛපත්ථනාසුත්තං

76. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“තීණිමානි, භික්ඛවෙ, සුඛානි පත්ථයමානො සීලං රක්ඛෙය්‍ය පණ්ඩිතො. කතමානි තීණි? පසංසා මෙ ආගච්ඡතූති [ආගච්ඡන්තූති (ස්‍යා.)] සීලං රක්ඛෙය්‍ය පණ්ඩිතො, භොගා මෙ උප්පජ්ජන්තූති සීලං රක්ඛෙය්‍ය පණ්ඩිතො, කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජිස්සාමීති සීලං රක්ඛෙය්‍ය පණ්ඩිතො. ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, තීණි සුඛානි පත්ථයමානො සීලං රක්ඛෙය්‍ය පණ්ඩිතො”ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“සීලං රක්ඛෙය්‍ය මෙධාවී, පත්ථයානො තයො සුඛෙ;
පසංසං විත්තලාභඤ්ච, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදනං.

‘‘අකරොන්තොපි චෙ පාපං, කරොන්තමුපසෙවති;
සඞ්කියො හොති පාපස්මිං, අවණ්ණො චස්ස රූහති.

‘‘යාදිසං කුරුතෙ මිත්තං, යාදිසං චූපසෙවති;
ස වෙ තාදිසකො හොති, සහවාසො හි [සහවාසොපි (සී. ක.)] තාදිසො.

‘‘සෙවමානො සෙවමානං, සම්ඵුට්ඨො සම්ඵුසං පරං;
සරො දිද්ධො කලාපංව, අලිත්තමුපලිම්පති;
උපලෙපභයා [උපලිම්පභයා (ක.)] ධීරො, නෙව පාපසඛා සියා.

‘‘පූතිමච්ඡං කුසග්ගෙන, යො නරො උපනය්හති;
කුසාපි පූති වායන්ති, එවං බාලූපසෙවනා.

‘‘තගරඤ්ච පලාසෙන, යො නරො උපනය්හති;
පත්තාපි සුරභි වායන්ති, එවං ධීරූපසෙවනා.

‘‘තස්මා පත්තපුටස්සෙව [පලාසපුටස්සෙව (පී. ක.)], ඤත්වා සම්පාකමත්තනො;
අසන්තෙ නුපසෙවෙය්‍ය, සන්තෙ සෙවෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
අසන්තො නිරයං නෙන්ති, සන්තො පාපෙන්ති සුග්ගති’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. භිදුරසුත්තං

77. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘භිදුරායං [භින්දන්තායං (ස්‍යා. පී. ක.)], භික්ඛවෙ, කායො, විඤ්ඤාණං විරාගධම්මං, සබ්බෙ උපධී අනිච්චා දුක්ඛා විපරිණාමධම්මා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කායඤ්ච භිදුරං [භින්දන්තං (ස්‍යා. පී. ක.)] ඤත්වා, විඤ්ඤාණඤ්ච විරාගුනං [විරාගිකං (ක. සී.), පභඞ්ගුණං (ස්‍යා.)];
උපධීසු භයං දිස්වා, ජාතිමරණමච්චගා;
සම්පත්වා පරමං සන්තිං, කාලං කඞ්ඛති භාවිතත්තො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. ධාතුසොසංසන්දනසුත්තං

78. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ධාතුසො, භික්ඛවෙ, සත්තා සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා සත්තා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති.

‘‘අතීතම්පි, භික්ඛවෙ, අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සමිංසු. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සමිංසු, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා සත්තා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිංසු සමිංසු.

‘‘අනාගතම්පි , භික්ඛවෙ, අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා සත්තා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දිස්සන්ති සමෙස්සන්ති.

‘‘එතරහිපි, භික්ඛවෙ, පච්චුප්පන්නං අද්ධානං ධාතුසොව සත්තා සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති. හීනාධිමුත්තිකා සත්තා හීනාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්ති, කල්‍යාණාධිමුත්තිකා සත්තා කල්‍යාණාධිමුත්තිකෙහි සත්තෙහි සද්ධිං සංසන්දන්ති සමෙන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සංසග්ගා වනථො ජාතො, අසංසග්ගෙන ඡිජ්ජති;

පරිත්තං දාරුමාරුය්හ, යථා සීදෙ මහණ්ණවෙ.

‘‘එවං කුසීතමාගම්ම, සාධුජීවීපි සීදති;
තස්මා තං පරිවජ්ජෙය්‍ය, කුසීතං හීනවීරියං.

‘‘පවිවිත්තෙහි අරියෙහි, පහිතත්තෙහි ඣායිහි;
නිච්චං ආරද්ධවීරියෙහි, පණ්ඩිතෙහි සහාවසෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. පරිහානසුත්තං

79. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සෙඛස්ස භික්ඛුනො පරිහානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ තයො? ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙඛො භික්ඛු කම්මාරාමො හොති, කම්මරතො, කම්මාරාමතමනුයුත්තො; භස්සාරාමො හොති, භස්සරතො, භස්සාරාමතමනුයුත්තො; නිද්දාරාමො හොති, නිද්දාරතො, නිද්දාරාමතමනුයුත්තො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො ධම්මා සෙඛස්ස භික්ඛුනො පරිහානාය සංවත්තන්ති.

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, ධම්මා සෙඛස්ස භික්ඛුනො අපරිහානාය සංවත්තන්ති. කතමෙ තයො? ඉධ, භික්ඛවෙ, සෙඛො භික්ඛු න කම්මාරාමො හොති, න කම්මරතො, න කම්මාරාමතමනුයුත්තො; න භස්සාරාමො හොති, න භස්සරතො, න භස්සාරාමතමනුයුත්තො; න නිද්දාරාමො හොති, න නිද්දාරතො , න නිද්දාරාමතමනුයුත්තො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො ධම්මා සෙඛස්ස භික්ඛුනො අපරිහානාය සංවත්තන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කම්මාරාමො භස්සාරාමො [භස්සරතො (සබ්බථ)], නිද්දාරාමො ච උද්ධතො;
අභබ්බො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘තස්මා හි අප්පකිච්චස්ස, අප්පමිද්ධො අනුද්ධතො;
භබ්බො සො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තම’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

තතියො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

ද්වෙ දිට්ඨී නිස්සරණං රූපං, පුත්තො අවුට්ඨිකෙන ච;
සුඛා ච භිදුරො [භින්දනා (සබ්බත්ථ)] ධාතු, පරිහානෙන තෙ දසාති.

4. චතුත්ථවග්ගො

1. විතක්කසුත්තං

80. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අකුසලවිතක්කා. කතමෙ තයො? අනවඤ්ඤත්තිපටිසංයුත්තො විතක්කො, ලාභසක්කාරසිලොකපටිසංයුත්තො විතක්කො, පරානුද්දයතාපටිසංයුත්තො විතක්කො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අකුසලවිතක්කා’’ති . එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අනවඤ්ඤත්තිසංයුත්තො, ලාභසක්කාරගාරවො;
සහනන්දී අමච්චෙහි, ආරා සංයොජනක්ඛයා.

‘‘යො ච පුත්තපසුං හිත්වා, විවාහෙ සංහරානි [සඞ්ගහානි (ක. සී. ස්‍යා. පී.)] ච;
භබ්බො සො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තම’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. සක්කාරසුත්තං

81. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා සක්කාරෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා අසක්කාරෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා සක්කාරෙන ච අසක්කාරෙන ච තදුභයෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘තං ඛො පනාහං, භික්ඛවෙ, නාඤ්ඤස්ස සමණස්ස වා බ්‍රාහ්මණස්ස වා සුත්වා වදාමි; ( ) [(දිට්ඨා මයා භික්ඛවෙ සත්තා සක්කාරෙන අභිභූතා. …පෙ.… අසක්කාරෙන අභිභූතා …පෙ.… සක්කාරෙන ච අසක්කාරෙන ච තදුභයෙන අභිභූතා පරියාදින්නචිත්තා කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.) (ස්‍යා.) පුරිමවග්ගෙ මිච්ඡාදිට්ඨිකසම්මාදිට්ඨිකසුත්තෙහි පන සමෙති, අන්වයබ්‍යතිරෙකවාක්‍යානං පන අනන්තරිතත්තා පාසංසතරා.)] අපි ච, භික්ඛවෙ, යදෙව මෙ සාමං ඤාතං සාමං දිට්ඨං සාමං විදිතං තමෙවාහං වදාමි.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා සක්කාරෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා අසක්කාරෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා.

‘‘දිට්ඨා මයා, භික්ඛවෙ, සත්තා සක්කාරෙන ච අසක්කාරෙන ච තදුභයෙන අභිභූතා, පරියාදින්නචිත්තා, කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යස්ස සක්කරියමානස්ස, අසක්කාරෙන චූභයං;
සමාධි න විකම්පති, අප්පමාදවිහාරිනො [අප්පමාණවිහාරිනො (සී. අට්ඨ.)].

‘‘තං ඣායිනං සාතතිකං, සුඛුමං දිට්ඨිවිපස්සකං ;
උපාදානක්ඛයාරාමං, ආහු සප්පුරිසො ඉතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. දෙවසද්දසුත්තං

82. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, දෙවෙසු දෙවසද්දා නිච්ඡරන්ති සමයා සමයං උපාදාය. කතමෙ තයො? යස්මිං, භික්ඛවෙ, සමයෙ අරියසාවකො කෙසමස්සුං ඔහාරෙත්වා කාසායානි වත්ථානි අච්ඡාදෙත්වා අගාරස්මා අනගාරියං පබ්බජ්ජාය චෙතෙති, තස්මිං සමයෙ [තස්මිං භික්ඛවෙ සමයෙ (පී. ක.)] දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති – ‘එසො අරියසාවකො මාරෙන සද්ධිං සඞ්ගාමාය චෙතෙතී’ති. අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති සමයා සමයං උපාදාය.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො සත්තන්නං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො විහරති, තස්මිං සමයෙ දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති – ‘එසො අරියසාවකො මාරෙන සද්ධිං සඞ්ගාමෙතී’ති. අයං, භික්ඛවෙ, දුතියො දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති සමයා සමයං උපාදාය.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, යස්මිං සමයෙ අරියසාවකො ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති, තස්මිං සමයෙ දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති – ‘එසො අරියසාවකො විජිතසඞ්ගාමො තමෙව සඞ්ගාමසීසං අභිවිජිය අජ්ඣාවසතී’ති. අයං, භික්ඛවෙ, තතියො දෙවෙසු දෙවසද්දො නිච්ඡරති සමයා සමයං උපාදාය. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො දෙවෙසු දෙවසද්දා නිච්ඡරන්ති සමයා සමයං උපාදායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘දිස්වා විජිතසඞ්ගාමං, සම්මාසම්බුද්ධසාවකං;
දෙවතාපි නමස්සන්ති, මහන්තං වීතසාරදං.

‘‘නමො තෙ පුරිසාජඤ්ඤ, යො ත්වං දුජ්ජයමජ්ඣභූ;
ජෙත්වාන මච්චුනො සෙනං, විමොක්ඛෙන අනාවරං.

‘‘ඉති හෙතං නමස්සන්ති, දෙවතා පත්තමානසං;
තඤ්හි තස්ස න පස්සන්ති, යෙන මච්චුවසං වජෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. පඤ්චපුබ්බනිමිත්තසුත්තං

83. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘යදා, භික්ඛවෙ, දෙවො දෙවකායා චවනධම්මො හොති, පඤ්චස්ස පුබ්බනිමිත්තානි පාතුභවන්ති – මාලා මිලායන්ති, වත්ථානි කිලිස්සන්ති, කච්ඡෙහි සෙදා මුච්චන්ති, කායෙ දුබ්බණ්ණියං ඔක්කමති, සකෙ දෙවො දෙවාසනෙ නාභිරමතීති. තමෙනං, භික්ඛවෙ, දෙවා ‘චවනධම්මො අයං දෙවපුත්තො’ති ඉති විදිත්වා තීහි වාචාහි අනුමොදෙන්ති [අනුමොදන්ති (සී. ස්‍යා. පී.)] – ‘ඉතො, භො, සුගතිං ගච්ඡ, සුගතිං ගන්ත්වා සුලද්ධලාභං ලභ, සුලද්ධලාභං ලභිත්වා සුප්පතිට්ඨිතො භවාහී’’’ති.

එවං වුත්තෙ, අඤ්ඤතරො භික්ඛු භගවන්තං එතදවොච – ‘‘කින්නු ඛො, භන්තෙ, දෙවානං සුගතිගමනසඞ්ඛාතං; කිඤ්ච, භන්තෙ, දෙවානං සුලද්ධලාභසඞ්ඛාතං ; කිං පන, භන්තෙ, දෙවානං සුප්පතිට්ඨිතසඞ්ඛාත’’න්ති?

‘‘මනුස්සත්තං ඛො, භික්ඛු [භික්ඛවෙ (ස්‍යා. පී.)], දෙවානං සුගතිගමනසඞ්ඛාතං; යං මනුස්සභූතො සමානො තථාගතප්පවෙදිතෙ ධම්මවිනයෙ සද්ධං පටිලභති. ඉදං ඛො, භික්ඛු [භික්ඛවෙ (ස්‍යා. පී.)], දෙවානං සුලද්ධලාභසඞ්ඛාතං; සා ඛො පනස්ස සද්ධා නිවිට්ඨා හොති මූලජාතා පතිට්ඨිතා දළ්හා අසංහාරියා සමණෙන වා බ්‍රාහ්මණෙන වා දෙවෙන වා මාරෙන වා බ්‍රහ්මුනා වා කෙනචි වා ලොකස්මිං. ඉදං ඛො, භික්ඛු [භික්ඛවෙ (ස්‍යා. පී.)], දෙවානං සුප්පතිට්ඨිතසඞ්ඛාත’’න්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යදා දෙවො දෙවකායා, චවති ආයුසඞ්ඛයා;
තයො සද්දා නිච්ඡරන්ති, දෙවානං අනුමොදතං.

‘‘‘ඉතො භො සුගතිං ගච්ඡ, මනුස්සානං සහබ්‍යතං;
මනුස්සභූතො සද්ධම්මෙ, ලභ සද්ධං අනුත්තරං.

‘‘‘සා තෙ සද්ධා නිවිට්ඨස්ස, මූලජාතා පතිට්ඨිතා;
යාවජීවං අසංහීරා, සද්ධම්මෙ සුප්පවෙදිතෙ.

‘‘‘කායදුච්චරිතං හිත්වා, වචීදුච්චරිතානි ච;
මනොදුච්චරිතං හිත්වා, යඤ්චඤ්ඤං දොසසඤ්හිතං.

‘‘‘කායෙන කුසලං කත්වා, වාචාය කුසලං බහුං;
මනසා කුසලං කත්වා, අප්පමාණං නිරූපධිං.

‘‘‘තතො ඔපධිකං පුඤ්ඤං, කත්වා දානෙන තං බහුං;
අඤ්ඤෙපි මච්චෙ සද්ධම්මෙ, බ්‍රහ්මචරියෙ නිවෙසය’ [නිවෙසයෙ (සී. ස්‍යා.)].

‘‘ඉමාය අනුකම්පාය, දෙවා දෙවං යදා විදූ;
චවන්තං අනුමොදෙන්ති, එහි දෙව පුනප්පුන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. බහුජනහිතසුත්තං

84. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“තයොමෙ පුග්ගලා ලොකෙ උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. කතමෙ තයො? ඉධ, භික්ඛවෙ, තථාගතො ලොකෙ උප්පජ්ජති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො විජ්ජාචරණසම්පන්නො සුගතො ලොකවිදූ අනුත්තරො පුරිසදම්මසාරථි සත්ථා දෙවමනුස්සානං බුද්ධො භගවා. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. අයං, භික්ඛවෙ, පඨමො පුග්ගලො ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං.

“පුන චපරං, භික්ඛවෙ, තස්සෙව සත්ථු [සත්ථුනො (ස්‍යා.)] සාවකො අරහං හොති ඛීණාසවො වුසිතවා කතකරණීයො ඔහිතභාරො අනුප්පත්තසදත්ථො පරික්ඛීණභවසංයොජනො සම්මදඤ්ඤා විමුත්තො. සො ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. අයං, භික්ඛවෙ, දුතියො පුග්ගලො ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං.

“පුන චපරං, භික්ඛවෙ, තස්සෙව සත්ථු සාවකො සෙඛො හොති පාටිපදො බහුස්සුතො සීලවතූපපන්නො. සොපි [සො (?)] ධම්මං දෙසෙති ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙති. අයං, භික්ඛවෙ, තතියො පුග්ගලො ලොකෙ උප්පජ්ජමානො උප්පජ්ජති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සානං. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො පුග්ගලා ලොකෙ උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජන්ති බහුජනහිතාය බහුජනසුඛාය ලොකානුකම්පාය අත්ථාය හිතාය සුඛාය දෙවමනුස්සාන”න්ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“සත්ථා හි ලොකෙ පඨමො මහෙසි, තස්සන්වයො සාවකො භාවිතත්තො;
අථාපරො පාටිපදොපි සෙඛො, බහුස්සුතො සීලවතූපපන්නො.

“එතෙ තයො දෙවමනුස්සසෙට්ඨා, පභඞ්කරා ධම්මමුදීරයන්තා;
අපාපුරන්ති [අපාපුරෙන්ති (ක.)] අමතස්ස ද්වාරං, යොගා පමොචෙන්ති [යාගා පමුච්චන්ති (සී.), යොගා මොචෙන්ති (ස්‍යා.)] බහුජ්ජනං තෙ.

“යෙ සත්ථවාහෙන අනුත්තරෙන, සුදෙසිතං මග්ගමනුක්කමන්ති [මග්ගමනුග්ගමන්ති (සී. ක.)];
ඉධෙව දුක්ඛස්ස කරොන්ති අන්තං, යෙ අප්පමත්තා සුගතස්ස සාසනෙ”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. අසුභානුපස්සීසුත්තං

85. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“අසුභානුපස්සී, භික්ඛවෙ, කායස්මිං විහරථ; ආනාපානස්සති ච වො අජ්ඣත්තං පරිමුඛං සූපට්ඨිතා හොතු; සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චානුපස්සිනො විහරථ. අසුභානුපස්සීනං, භික්ඛවෙ, කායස්මිං විහරතං යො සුභාය ධාතුයා රාගානුසයො සො පහීයති [පහියාති (ක.)]. ආනාපානස්සතියා අජ්ඣත්තං පරිමුඛං සූපට්ඨිතාය යෙ බාහිරා විතක්කාසයා විඝාතපක්ඛිකා, තෙ න හොන්ති. සබ්බසඞ්ඛාරෙසු අනිච්චානුපස්සීනං විහරතං යා අවිජ්ජා සා පහීයති, යා විජ්ජා සා උප්පජ්ජතී”ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“අසුභානුපස්සී කායස්මිං, ආනාපානෙ පටිස්සතො;
සබ්බසඞ්ඛාරසමථං, පස්සං ආතාපි සබ්බදා.

“ස වෙ සම්මද්දසො භික්ඛු, යතො තත්ථ විමුච්චති;
අභිඤ්ඤාවොසිතො සන්තො, ස වෙ යොගාතිගො මුනී”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. ධම්මානුධම්මපටිපන්නසුත්තං

86. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“ධම්මානුධම්මපටිපන්නස්ස භික්ඛුනො අයමනුධම්මො හොති වෙය්‍යාකරණාය – ධම්මානුධම්මපටිපන්නොයන්ති භාසමානො ධම්මඤ්ඤෙව භාසති නො අධම්මං, විතක්කයමානො වා

ධම්මවිතක්කඤ්ඤෙව විතක්කෙති නො අධම්මවිතක්කං, තදුභයං වා පන අභිනිවෙජ්ජෙත්වා උපෙක්ඛකො විහරති සතො සම්පජානො''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''ධම්මාරාමො ධම්මරතො, ධම්මං අනුවිචින්තයං;
ධම්මං අනුස්සරං භික්ඛු, සද්ධම්මා න පරිහායති.

''චරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසින්නො උද වා සයං;
අජ්ඣත්තං සමයං චිත්තං, සන්තිමෙවාධිගච්ඡතී''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. අන්ධකරණසුත්තං

87. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''තයොමෙ , භික්ඛවෙ, අකුසලවිතක්කා අන්ධකරණා අචක්ඛුකරණා අඤ්ඤාණකරණා පඤ්ඤානිරොධිකා විඝාතපක්ඛිකා අනිබ්බානසංවත්තනිකා . කතමෙ තයො? කාමවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අන්ධකරණො අචක්ඛුකරණො අඤ්ඤාණකරණො පඤ්ඤානිරොධිකො විඝාතපක්ඛිකො අනිබ්බානසංවත්තනිකො. බ්‍යාපාදවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අන්ධකරණො අචක්ඛුකරණො අඤ්ඤාණකරණො පඤ්ඤානිරොධිකො විඝාතපක්ඛිකො අනිබ්බානසංවත්තනිකො. විහිංසාවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අන්ධකරණො අචක්ඛුකරණො අඤ්ඤාණකරණො පඤ්ඤානිරොධිකො විඝාතපක්ඛිකො අනිබ්බානසංවත්තනිකො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අකුසලවිතක්කා අන්ධකරණා අචක්ඛුකරණා අඤ්ඤාණකරණා පඤ්ඤානිරොධිකා විඝාතපක්ඛිකා අනිබ්බානසංවත්තනිකා.

''තයොමෙ, භික්ඛවෙ, කුසලවිතක්කා අනන්ධකරණා චක්ඛුකරණා ඤාණකරණා පඤ්ඤාවුද්ධිකා අවිඝාතපක්ඛිකා නිබ්බානසංවත්තනිකා. කතමෙ තයො? නෙක්ඛම්මවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අනන්ධකරණො චක්ඛුකරණො ඤාණකරණො පඤ්ඤාවුද්ධිකො අවිඝාතපක්ඛිකො නිබ්බානසංවත්තනිකො. අබ්‍යාපාදවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අනන්ධකරණො චක්ඛුකරණො ඤාණකරණො පඤ්ඤාවුද්ධිකො අවිඝාතපක්ඛිකො නිබ්බානසංවත්තනිකො. අවිහිංසාවිතක්කො, භික්ඛවෙ, අනන්ධකරණො චක්ඛුකරණො ඤාණකරණො පඤ්ඤාවුද්ධිකො අවිඝාතපක්ඛිකො නිබ්බානසංවත්තනිකො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො කුසලවිතක්කා අනන්ධකරණා චක්ඛුකරණා ඤාණකරණා පඤ්ඤාවුද්ධිකා අවිඝාතපක්ඛිකා නිබ්බානසංවත්තනිකා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''තයො විතක්කෙ කුසලෙ විතක්කයෙ, තයො පන අකුසලෙ නිරාකරෙ;
ස වෙ විතක්කානි විචාරිතානි, සමෙති වුට්ඨීව රජං සමූහතං;
ස වෙ විතක්කූපසමෙන චෙතසා, ඉධෙව සො සන්තිපදං සමජ්ඣගා''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. අන්තරාමලසුත්තං

88. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලා අන්තරාඅමිත්තා අන්තරාසපත්තා අන්තරාවධකා අන්තරාපච්චත්ථිකා. කතමෙ තයො? ලොභො, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලො අන්තරාඅමිත්තො අන්තරාසපත්තො අන්තරාවධකො අන්තරාපච්චත්ථිකො. දොසො, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලො අන්තරාඅමිත්තො අන්තරාසපත්තො අන්තරාවධකො අන්තරාපච්චත්ථිකො. මොහො, භික්ඛවෙ, අන්තරාමලො අන්තරාඅමිත්තො අන්තරාසපත්තො අන්තරාවධකො අන්තරාපච්චත්ථිකො. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අන්තරාමලා අන්තරාඅමිත්තා අන්තරාසපත්තා අන්තරාවධකා අන්තරාපච්චත්ථිකා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''අනත්ථජනනො ලොභො, ලොභො චිත්තප්පකොපනො;
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

''ලුද්ධො අත්ථං න ජානාති, ලුද්ධො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධතමං [අන්ධං තමං (සී.)] තදා හොති, යං ලොභො සහතෙ නරං.

''යො ච ලොභං පහන්ත්වාන, ලොභනෙය්‍යෙ න ලුබ්භති;
ලොභො පහීයතෙ තම්හා, උදබින්දුව පොක්ඛරා.

‘‘අනත්ථජනනො දොසො, දොසො චිත්තප්පකොපනො;
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

‘‘දුට්ඨො අත්ථං න ජානාති, දුට්ඨො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධතමං තදා හොති, යං දොසො සහතෙ නරං.

‘‘යො ච දොසං පහන්ත්වාන, දොසනෙය්‍යෙ න දුස්සති;
දොසො පහීයතෙ තම්හා, තාලපක්කංව බන්ධනා.

‘‘අනත්ථජනනො මොහො, මොහො චිත්තප්පකොපනො;
භයමන්තරතො ජාතං, තං ජනො නාවබුජ්ඣති.

‘‘මූළ්හො අත්ථං න ජානාති, මූළ්හො ධම්මං න පස්සති;
අන්ධතමං තදා හොති, යං මොහො සහතෙ නරං.

‘‘යො ච මොහං පහන්ත්වාන, මොහනෙය්‍යෙ න මුය්හති;
මොහං විහන්ති සො සබ්බං, ආදිච්චොවුදයං තම’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. දෙවදත්තසුත්තං

89. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තීහි, භික්ඛවෙ, අසද්ධම්මෙහි අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො නෙරයිකො කප්පට්ඨො අතෙකිච්ඡො. කතමෙහි තීහි? පාපිච්ඡතාය, භික්ඛවෙ, අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො නෙරයිකො කප්පට්ඨො අතෙකිච්ඡො. පාපමිත්තතාය, භික්ඛවෙ, අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො නෙරයිකො කප්පට්ඨො අතෙකිච්ඡො. සති ඛො පන උත්තරිකරණීයෙ [උත්තරිං කරණීයෙ (ස්‍යා.)] ඔරමත්තකෙන විසෙසාධිගමෙන [විසෙසාධිගමෙන ච (ස්‍යා. පී.)] අන්තරා වොසානං ආපාදි. ඉමෙහි ඛො, භික්ඛවෙ, තීහි අසද්ධම්මෙහි අභිභූතො පරියාදින්නචිත්තො දෙවදත්තො ආපායිකො නෙරයිකො කප්පට්ඨො අතෙකිච්ඡො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘මා ජාතු කොචි ලොකස්මිං, පාපිච්ඡො උදපජ්ජථ;
තදමිනාපි ජානාථ, පාපිච්ඡානං යථා ගති.

‘‘පණ්ඩිතොති සමඤ්ඤාතො, භාවිතත්තොති සම්මතො;
ජලංව යසසා අට්ඨා, දෙවදත්තොති විස්සුතො [මෙ සුතං (පාළියං)].

‘‘සො පමාණමනුචිණ්ණො [පමාදමනුචිණ්ණො (ක. සී. ස්‍යා. පී.), සමානමනුචිණ්ණො (අට්ඨ.)], ආසජ්ජ නං තථාගතං;
අවීචිනිරයං පත්තො, චතුද්වාරං භයානකං.

‘‘අදුට්ඨස්ස හි යො දුබ්භෙ, පාපකම්මං අකුබ්බතො;
තමෙව පාපං ඵුසති [ඵුස්සෙති (ස්‍යා.)], දුට්ඨචිත්තං අනාදරං.

‘‘සමුද්දං විසකුම්භෙන, යො මඤ්ඤෙය්‍ය පදූසිතුං;
න සො තෙන පදූසෙය්‍ය, භෙස්මා හි උදධි මහා.

‘‘එවමෙව [එවමෙතං (ස්‍යා.)] තථාගතං, යො වාදෙන විහිංසති;
සම්මග්ගතං [සමග්ගතං (සී. ක.)] සන්තචිත්තං, වාදො තම්හි න රූහති.

‘‘තාදිසං මිත්තං කුබ්බෙථ, තඤ්ච සෙවෙය්‍ය පණ්ඩිතො;
යස්ස මග්ගානුගො භික්ඛු, ඛයං දුක්ඛස්ස පාපුණෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

චතුත්ථො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

විතක්කාසක්කාරසද්ද, චවනලොකෙ අසුභං;
ධම්මඅන්ධකාරමලං, දෙවදත්තෙන තෙ දසාති.

5. පඤ්චමවග්ගො

1. අග්ගප්පසාදසුත්තං

90. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අග්ගප්පසාදා. කතමෙ තයො? යාවතා, භික්ඛවෙ, සත්තා අපදා වා ද්විපදා වා චතුප්පදා වා බහුප්පදා [බහුපදා (ක.)] වා රූපිනො වා අරූපිනො වා සඤ්ඤිනො වා අසඤ්ඤිනො වා නෙවසඤ්ඤිනාසඤ්ඤිනො වා, තථාගතො තෙසං අග්ගමක්ඛායති අරහං සම්මාසම්බුද්ධො . යෙ, භික්ඛවෙ, බුද්ධෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොති.

‘‘යාවතා, භික්ඛවෙ, ධම්මා සඞ්ඛතා වා අසඞ්ඛතා වා, විරාගො තෙසං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං මදනිම්මදනො පිපාසවිනයො ආලයසමුග්ඝාතො වට්ටුපච්ඡෙදො තණ්හක්ඛයො විරාගො නිරොධො නිබ්බානං. යෙ, භික්ඛවෙ, විරාගෙ ධම්මෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොති.

‘‘යාවතා , භික්ඛවෙ, සඞ්ඝා වා ගණා වා, තථාගතසාවකසඞ්ඝො තෙසං අග්ගමක්ඛායති, යදිදං චත්තාරි පුරිසයුගානි අට්ඨ පුරිසපුග්ගලා එස භගවතො සාවකසඞ්ඝො ආහුනෙය්‍යො පාහුනෙය්‍යො දක්ඛිණෙය්‍යො අඤ්ජලිකරණීයො අනුත්තරං පුඤ්ඤක්ඛෙත්තං ලොකස්ස. යෙ, භික්ඛවෙ, සඞ්ඝෙ පසන්නා, අග්ගෙ තෙ පසන්නා. අග්ගෙ ඛො පන පසන්නානං අග්ගො විපාකො හොති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අග්ගප්පසාදා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අග්ගතො වෙ පසන්නානං, අග්ගං ධම්මං විජානතං;
අග්ගෙ බුද්ධෙ පසන්නානං, දක්ඛිණෙය්‍යෙ අනුත්තරෙ.

‘‘අග්ගෙ ධම්මෙ පසන්නානං, විරාගූපසමෙ සුඛෙ;
අග්ගෙ සඞ්ඝෙ පසන්නානං, පුඤ්ඤක්ඛෙත්තෙ අනුත්තරෙ.

‘‘අග්ගස්මිං දානං දදතං, අග්ගං පුඤ්ඤං පවඩ්ඪති;
අග්ගං ආයු ච වණ්ණො ච, යසො කිත්ති සුඛං බලං.

‘‘අග්ගස්ස දාතා මෙධාවී, අග්ගධම්මසමාහිතො;
දෙවභූතො මනුස්සො වා, අග්ගප්පත්තො පමොදතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. ජීවිකසුත්තං

91. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘අන්තමිදං, භික්ඛවෙ, ජීවිකානං යදිදං පිණ්ඩොල්‍යං. අභිසාපොයං [අභිසාපායං (සී.), අභිලාපායං (ස්‍යා. පී.), අභිසපායං (ක.)], භික්ඛවෙ, ලොකස්මිං – ‘පිණ්ඩොලො විචරසි පත්තපාණී’ති. තඤ්ච ඛො එතං, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තා උපෙන්ති අත්ථවසිකා, අත්ථවසං පටිච්ච; නෙව රාජාභිනීතා, න චොරාභිනීතා, න ඉණට්ටා, න භයට්ටා, න ආජීවිකාපකතා. අපි ච ඛො ‘ඔතිණ්ණම්හා ජාතියා ජරාය මරණෙන සොකෙහි පරිදෙවෙහි දුක්ඛෙහි දොමනස්සෙහි උපායාසෙහි දුක්ඛොතිණ්ණා දුක්ඛපරෙතා , අප්පෙව නාම ඉමස්ස කෙවලස්ස දුක්ඛක්ඛන්ධස්ස අන්තකිරියා පඤ්ඤායෙථා’ති. එවං පබ්බජිතො චායං, භික්ඛවෙ, කුලපුත්තො සො ච හොති අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො, බ්‍යාපන්නචිත්තො පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො, මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො. සෙය්‍යථාපි, භික්ඛවෙ, ඡවාලාතං උභතොපදිත්තං මජ්ඣෙ ගූථගතං නෙව ගාමෙ කට්ඨත්ථං ඵරති න අරඤ්ඤෙ; තථූපමාහං, භික්ඛවෙ, ඉමං පුග්ගලං වදාමි ගිහිභොගා පරිහීනො සාමඤ්ඤත්ථඤ්ච න පරිපූරෙතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘ගිහිභොගා පරිහීනො, සාමඤ්ඤත්ථඤ්ච දුබ්භගො;

පරිධංසමානො පකිරෙති, ඡවාලාතංව නස්සති.

‘‘කාසාවකණ්ඨා බහවො, පාපධම්මා අසඤ්ඤතා;
පාපා පාපෙහි කම්මෙහි, නිරයං තෙ උපපජ්ජරෙ.

‘‘සෙය්‍යො අයොගුළො භුත්තො, තත්තො අග්ගිසිඛූපමො;
යඤ්චෙ භුඤ්ජෙය්‍ය දුස්සීලො, රට්ඨපිණ්ඩමසඤ්ඤතො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. සඞ්ඝාටිකණ්ණසුත්තං

92. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සඞ්ඝාටිකණ්ණෙ චෙපි, භික්ඛවෙ , භික්ඛු ගහෙත්වා පිට්ඨිතො පිට්ඨිතො අනුබන්ධො අස්ස පාදෙ පාදං නික්ඛිපන්තො, සො ච හොති අභිජ්ඣාලු කාමෙසු තිබ්බසාරාගො බ්‍යාපන්නචිත්තො පදුට්ඨමනසඞ්කප්පො මුට්ඨස්සති අසම්පජානො අසමාහිතො විබ්භන්තචිත්තො පාකතින්ද්‍රියො; අථ ඛො සො ආරකාව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මඤ්හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු න පස්සති. ධම්මං අපස්සන්තො න මං පස්සති [මං න පස්සති (ස්‍යා.)].

‘‘යොජනසතෙ චෙපි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු විහරෙය්‍ය. සො ච හොති අනභිජ්ඣාලු කාමෙසු න තිබ්බසාරාගො අබ්‍යාපන්නචිත්තො අපදුට්ඨමනසඞ්කප්පො උපට්ඨිතස්සති සම්පජානො සමාහිතො එකග්ගචිත්තො සංවුතින්ද්‍රියො; අථ ඛො සො සන්තිකෙව මය්හං, අහඤ්ච තස්ස. තං කිස්ස හෙතු? ධම්මං හි සො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු පස්සති; ධම්මං පස්සන්තො මං පස්සතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘අනුබන්ධොපි චෙ අස්ස, මහිච්ඡො ච විඝාතවා;
එජානුගො අනෙජස්ස, නිබ්බුතස්ස අනිබ්බුතො;
ගිද්ධො සො වීතගෙධස්ස, පස්ස යාවඤ්ච ආරකා.

‘‘යො ච ධම්මමභිඤ්ඤාය, ධම්මමඤ්ඤාය පණ්ඩිතො;
රහදොව නිවාතෙ ච, අනෙජො වූපසම්මති.

‘‘අනෙජො සො අනෙජස්ස, නිබ්බුතස්ස ච නිබ්බුතො;
අගිද්ධො වීතගෙධස්ස, පස්ස යාවඤ්ච සන්තිකෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. අග්ගිසුත්තං

93. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තයොමෙ, භික්ඛවෙ, අග්ගී. කතමෙ තයො? රාගග්ගි, දොසග්ගි, මොහග්ගි – ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, තයො අග්ගී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘රාගග්ගි දහති මච්චෙ, රත්තෙ කාමෙසු මුච්ඡිතෙ;
දොසග්ගි පන බ්‍යාපන්නෙ, නරෙ පාණාතිපාතිනො.

‘‘මොහග්ගි පන සම්මූළ්හෙ, අරියධම්මෙ අකොවිදෙ;
එතෙ අග්ගී අජානන්තා, සක්කායාභිරතා පජා.

‘‘තෙ වඩ්ඪයන්ති නිරයං, තිරච්ඡානඤ්ච යොනියො;
අසුරං පෙත්තිවිසයං, අමුත්තා මාරබන්ධනා.

‘‘යෙ ච රත්තින්දිවා යුත්තා, සම්මාසම්බුද්ධසාසනෙ;
තෙ නිබ්බාපෙන්ති රාගග්ගිං, නිච්චං අසුභසඤ්ඤිනො.

‘‘දොසග්ගිං පන මෙත්තාය, නිබ්බාපෙන්ති නරුත්තමා;
මොහග්ගිං පන පඤ්ඤාය, යායං නිබ්බෙධගාමිනී.

‘‘තෙ නිබ්බාපෙත්වා නිපකා, රත්තින්දිවමතන්දිතා;
අසෙසං පරිනිබ්බන්ති, අසෙසං දුක්ඛමච්චගුං.

‘‘අරියද්දසා වෙදගුනො, සම්මදඤ්ඤාය පණ්ඩිතා;
ජාතික්ඛයමභිඤ්ඤාය, නාගච්ඡන්ති පුනබ්භව’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. උපපරික්ඛසුත්තං

94. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තථා තථා, භික්ඛවෙ, භික්ඛු උපපරික්ඛෙය්‍ය යථා යථාස්ස [යථා යථා (බහූසු)] උපපරික්ඛතො බහිද්ධා චස්ස විඤ්ඤාණං අවික්ඛිත්තං අවිසටං අජ්ඣත්තං අසණ්ඨිතං අනුපාදාය න පරිතස්සෙය්‍ය. බහිද්ධා, භික්ඛවෙ, විඤ්ඤාණෙ අවික්ඛිත්තෙ අවිසටෙ සති අජ්ඣත්තං අසණ්ඨිතෙ අනුපාදාය අපරිතස්සතො ආයතිං ජාතිජරාමරණදුක්ඛසමුදයසම්භවො න හොතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සත්තසඞ්ගප්පහීනස්ස, නෙත්තිච්ඡින්නස්ස භික්ඛුනො;
වික්ඛීණො ජාතිසංසාරො, නත්ථි තස්ස පුනබ්භවො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. කාමූපපත්තිසුත්තං

95. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘තිස්සො ඉමා, භික්ඛවෙ, කාමූපපත්තියො [කාමුප්පත්තියො (සී.)]. කතමා තිස්සො? පච්චුපට්ඨිතකාමා, නිම්මානරතිනො , පරනිම්මිතවසවත්තිනො – ඉමා ඛො, භික්ඛවෙ, තිස්සො කාමූපපත්තියො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පච්චුපට්ඨිතකාමා ච, යෙ දෙවා වසවත්තිනො;
නිම්මානරතිනො දෙවා, යෙ චඤ්ඤෙ කාමභොගිනො;
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං , සංසාරං නාතිවත්තරෙ.

‘‘එතමාදීනවං ඤත්වා, කාමභොගෙසු පණ්ඩිතො;
සබ්බෙ පරිච්චජෙ කාමෙ, යෙ දිබ්බා යෙ ච මානුසා.

‘‘පියරූපසාතගධිතං , ඡෙත්වා සොතං දුරච්චයං;
අසෙසං පරිනිබ්බන්ති, අසෙසං දුක්ඛමච්චගුං.

‘‘අරියද්දසා වෙදගුනො, සම්මදඤ්ඤාය පණ්ඩිතා;
ජාතික්ඛයමභිඤ්ඤාය, නාගච්ඡන්ති පුනබ්භව’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. කාමයොගසුත්තං

96. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘කාමයොගයුත්තො, භික්ඛවෙ, භවයොගයුත්තො ආගාමී හොති ආගන්තා [ආගන්ත්වා (ස්‍යා. ක.)] ඉත්ථත්තං. කාමයොගවිසංයුත්තො, භික්ඛවෙ, භවයොගයුත්තො අනාගාමී හොති අනාගන්තා ඉත්ථත්තං. කාමයොගවිසංයුත්තො, භික්ඛවෙ, භවයොගවිසංයුත්තො අරහා හොති, ඛීණාසවො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කාමයොගෙන සංයුත්තා, භවයොගෙන චූභයං;
සත්තා ගච්ඡන්ති සංසාරං, ජාතිමරණගාමිනො.

‘‘යෙ ච කාමෙ පහන්ත්වාන, අප්පත්තා ආසවක්ඛයං;
භවයොගෙන සංයුත්තා, අනාගාමීති වුච්චරෙ.

‘‘යෙ ච ඛො ඡින්නසංසයා, ඛීණමානපුනබ්භවා;
තෙ වෙ පාරඞ්ගතා ලොකෙ, යෙ පත්තා ආසවක්ඛය’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

කල්‍යාණසීලසුත්තං

97. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘කල්‍යාණසීලො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කල්‍යාණධම්මො කල්‍යාණපඤ්ඤො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ‘කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසො’ති වුච්චති –

‘‘කථඤ්ච , භික්ඛවෙ, භික්ඛු කල්‍යාණසීලො හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සීලවා හොති, පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතො විහරති, ආචාරගොචරසම්පන්නො අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවී, සමාදාය සික්ඛති සික්ඛාපදෙසු. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කල්‍යාණසීලො හොති. ඉති කල්‍යාණසීලො.

‘‘කල්‍යාණධම්මො ච කථං හොති? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු සත්තන්නං බොධිපක්ඛියානං ධම්මානං භාවනානුයොගමනුයුත්තො විහරති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කල්‍යාණධම්මො හොති. ඉති කල්‍යාණසීලො, කල්‍යාණධම්මො.

‘‘කල්‍යාණපඤ්ඤො ච කථං හොති ? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. එවං ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු කල්‍යාණපඤ්ඤො හොති.

‘‘ඉති කල්‍යාණසීලො කල්‍යාණධම්මො කල්‍යාණපඤ්ඤො ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ ‘කෙවලී වුසිතවා උත්තමපුරිසො’ති වුච්චතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යස්ස කායෙන වාචාය, මනසා නත්ථි දුක්කටං;
තං වෙ කල්‍යාණසීලොති, ආහු භික්ඛුං හිරීමනං [හිරීමතං (ස්‍යා. ක.)].

‘‘යස්ස ධම්මා සුභාවිතා, සත්ත [පත්ත (සබ්බත්ථ)] සම්බොධිගාමිනො;
තං වෙ කල්‍යාණධම්මොති, ආහු භික්ඛුං අනුස්සදං.

‘‘යො දුක්ඛස්ස පජානාති, ඉධෙව ඛයමත්තනො;
තං වෙ කල්‍යාණපඤ්ඤොති, ආහු භික්ඛුං අනාසවං.

‘‘තෙහි ධම්මෙහි සම්පන්නං, අනීඝං ඡින්නසංසයං;
අසිතං සබ්බලොකස්ස, ආහු සබ්බපහායින’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. දානසුත්තං

98. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ද්වෙමානි , භික්ඛවෙ, දානානි – ආමිසදානඤ්ච ධම්මදානඤ්ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං දානානං යදිදං – ධම්මදානං.

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, සංවිභාගා – ආමිසසංවිභාගො ච ධම්මසංවිභාගො ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං සංවිභාගානං යදිදං – ධම්මසංවිභාගො.

‘‘ද්වෙමෙ , භික්ඛවෙ, අනුග්ගහා – ආමිසානුග්ගහො ච ධම්මානුග්ගහො ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං අනුග්ගහානං යදිදං – ධම්මානුග්ගහො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යමාහු දානං පරමං අනුත්තරං, යං සංවිභාගං භගවා අවණ්ණයි [අවණ්ණයී (සී.)];
අග්ගම්හි ඛෙත්තම්හි පසන්නචිත්තො, විඤ්ඤූ පජානං කො න යජෙථ කාලෙ.

‘‘යෙ චෙව භාසන්ති සුණන්ති චූභයං, පසන්නචිත්තා සුගතස්ස සාසනෙ;
තෙසං සො අත්ථො පරමො විසුජ්ඣති, යෙ අප්පමත්තා සුගතස්ස සාසනෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. තෙවිජ්ජසුත්තං

99. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ධම්මෙනාහං, භික්ඛවෙ, තෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤාපෙමි, නාඤ්ඤං ලපිතලාපනමත්තෙන.

‘‘කථඤ්චාහං, භික්ඛවෙ, ධම්මෙන තෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤාපෙමි, නාඤ්ඤං ලපිතලාපනමත්තෙන? ඉධ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති, සෙය්‍යථිදං – එකම්පි ජාතිං ද්වෙපි ජාතියො තිස්සොපි ජාතියො චතස්සොපි ජාතියො පඤ්චපි ජාතියො දසපි ජාතියො වීසම්පි ජාතියො තිංසම්පි ජාතියො චත්තාලීසම්පි ජාතියො පඤ්ඤාසම්පි ජාතියො ජාතිසතම්පි ජාතිසහස්සම්පි ජාතිසතසහස්සම්පි අනෙකෙපි සංවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි විවට්ටකප්පෙ අනෙකෙපි සංවට්ටවිවට්ටකප්පෙ – ‘අමුත්‍රාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො. සො තතො චුතො අමුත්‍ර උදපාදිං. තත්‍රාපාසිං එවංනාමො එවංගොත්තො එවංවණ්ණො එවමාහාරො එවංසුඛදුක්ඛප්පටිසංවෙදී එවමායුපරියන්තො. සො තතො චුතො ඉධූපපන්නො’ති . ඉති සාකාරං සඋද්දෙසං අනෙකවිහිතං පුබ්බෙනිවාසං අනුස්සරති. අයමස්ස පඨමා විජ්ජා අධිගතා හොති, අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උප්පන්නා, තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො, යථා තං අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ, සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති – ‘ඉමෙ වත භොන්තො සත්තා කායදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා වචීදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා මනොදුච්චරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං උපවාදකා මිච්ඡාදිට්ඨිකා මිච්ඡාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා අපායං දුග්ගතිං විනිපාතං නිරයං උපපන්නා. ඉමෙ වා පන භොන්තො සත්තා කායසුචරිතෙන සමන්නාගතා වචීසුචරිතෙන සමන්නාගතා මනොසුචරිතෙන සමන්නාගතා අරියානං අනුපවාදකා සම්මාදිට්ඨිකා සම්මාදිට්ඨිකම්මසමාදානා. තෙ කායස්ස භෙදා පරං මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපන්නා’ති. ඉති දිබ්බෙන චක්ඛුනා විසුද්ධෙන අතික්කන්තමානුසකෙන සත්තෙ පස්සති චවමානෙ උපපජ්ජමානෙ හීනෙ පණීතෙ සුවණ්ණෙ දුබ්බණ්ණෙ, සුගතෙ දුග්ගතෙ යථාකම්මූපගෙ සත්තෙ පජානාති. අයමස්ස දුතියා විජ්ජා අධිගතා හොති, අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උප්පන්නා, තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො, යථා තං අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො.

‘‘පුන චපරං, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ආසවානං ඛයා අනාසවං චෙතොවිමුත්තිං පඤ්ඤාවිමුත්තිං දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරති. අයමස්ස තතියා විජ්ජා අධිගතා හොති, අවිජ්ජා විහතා, විජ්ජා උප්පන්නා, තමො විහතො, ආලොකො උප්පන්නො, යථා තං අප්පමත්තස්ස ආතාපිනො පහිතත්තස්ස විහරතො. එවං ඛො අහං, භික්ඛවෙ, ධම්මෙන තෙවිජ්ජං බ්‍රාහ්මණං පඤ්ඤාපෙමි, නාඤ්ඤං ලපිතලාපනමත්තෙනා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘පුබ්බෙනිවාසං යොවෙදි [යොවෙදී (සබ්බත්ථ)], සග්ගාපායඤ්ච පස්සති;
අථො [අථ (ස්‍යා. ක.)] ජාතික්ඛයං පත්තො, අභිඤ්ඤාවොසිතො මුනි.

‘‘එතාහි තීහි විජ්ජාහි, තෙවිජ්ජො හොති බ්‍රාහ්මණො;
තමහං වදාමි තෙවිජ්ජං, නාඤ්ඤං ලපිතලාපන’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

පඤ්චමො වග්ගො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

පසාද ජීවිත සඞ්ඝාටි , අග්ගි උපපරික්ඛයා;
උපපත්ති [උප්පත්ති (සී.)] කාම කල්‍යාණං, දානං ධම්මෙන තෙ දසාති.

තිකනිපාතො නිට්ඨිතො.

4. චතුක්කනිපාතො

1. බ්‍රාහ්මණධම්මයාගසුත්තං

100. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘අහමස්මි, භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණො යාචයොගො සදා පයතපාණි [පයතපාණී (සී. ස්‍යා.)] අන්තිමදෙහධරො අනුත්තරො භිසක්කො සල්ලකත්තො. තස්ස මෙ තුම්හෙ පුත්තා ඔරසා මුඛතො ජාතා ධම්මජා ධම්මනිම්මිතා ධම්මදායාදා, නො ආමිසදායාදා.

‘‘ද්වෙමානි, භික්ඛවෙ, දානානි – ආමිසදානඤ්ච ධම්මදානඤ්ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං දානානං යදිදං – ධම්මදානං.

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, සංවිභාගා – ආමිසසංවිභාගො ච ධම්මසංවිභාගො ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං සංවිභාගානං යදිදං – ධම්මසංවිභාගො.

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, අනුග්ගහා – ආමිසානුග්ගහො ච ධම්මානුග්ගහො ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං අනුග්ගහානං යදිදං – ධම්මානුග්ගහො.

‘‘ද්වෙමෙ, භික්ඛවෙ, යාගා – ආමිසයාගො ච ධම්මයාගො ච. එතදග්ගං, භික්ඛවෙ, ඉමෙසං ද්වින්නං යාගානං යදිදං – ධම්මයාගො’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

> ‘‘යො ධම්මයාගං අයජී අමච්ඡරී, තථාගතො සබ්බභූතානුකම්පී [සබ්බසත්තානුකම්පී (ස්‍යා.) අට්ඨකථායම්පි];
> තං තාදිසං දෙවමනුස්සසෙට්ඨං, සත්තා නමස්සන්ති භවස්ස පාරගු’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඨමං.

2. සුලභසුත්තං

101. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘චත්තාරිමානි, භික්ඛවෙ, අප්පානි චෙව සුලභානි ච, තානි ච අනවජ්ජානි. කතමානි චත්තාරි? පංසුකූලං, භික්ඛවෙ, චීවරානං අප්පඤ්ච සුලභඤ්ච, තඤ්ච අනවජ්ජං. පිණ්ඩියාලොපො , භික්ඛවෙ, භොජනානං අප්පඤ්ච සුලභඤ්ච, තඤ්ච අනවජ්ජං. රුක්ඛමූලං, භික්ඛවෙ , සෙනාසනානං අප්පඤ්ච සුලභඤ්ච, තඤ්ච අනවජ්ජං. පූතිමුත්තං, භික්ඛවෙ, භෙසජ්ජානං අප්පඤ්ච සුලභඤ්ච තඤ්ච අනවජ්ජං. ඉමානි ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරි අප්පානි චෙව සුලභානි ච, තානි ච අනවජ්ජානි. යතො ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අප්පෙන ච තුට්ඨො හොති සුලභෙන ච (අනවජ්ජෙන ච) [(…) නත්ථි සී. පී. ක. පොත්ථකෙසු ච අඞ්ගුත්තරෙ ච], ඉමස්සාහං අඤ්ඤතරං සාමඤ්ඤඞ්ගන්ති වදාමී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

> ‘‘අනවජ්ජෙන තුට්ඨස්ස, අප්පෙන සුලභෙන ච;
> න සෙනාසනමාරබ්භ, චීවරං පානභොජනං;
> විඝාතො හොති චිත්තස්ස, දිසා නප්පටිහඤ්ඤති.
>
> ‘‘යෙ චස්ස [යෙපස්ස (ස්‍යා.)] ධම්මා අක්ඛාතා, සාමඤ්ඤස්සානුලොමිකා;
> අධිග්ගහිතා තුට්ඨස්ස, අප්පමත්තස්ස භික්ඛුනො’’ති [සික්ඛතොති (සී. ක.)].

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දුතියං.

3. ආසවක්ඛයසුත්තං

102. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘ජානතොහං, භික්ඛවෙ, පස්සතො ආසවානං ඛයං වදාමි , නො අජානතො නො අපස්සතො. කිඤ්ච, භික්ඛවෙ, ජානතො, කිං පස්සතො ආසවානං ඛයො හොති? ඉදං දුක්ඛන්ති, භික්ඛවෙ, ජානතො පස්සතො ආසවානං ඛයො හොති. අයං දුක්ඛසමුදයොති, භික්ඛවෙ, ජානතො පස්සතො ආසවානං ඛයො හොති. අයං දුක්ඛනිරොධොති, භික්ඛවෙ, ජානතො පස්සතො ආසවානං ඛයො හොති. අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදාති, භික්ඛවෙ, ජානතො පස්සතො

ආසවානං ඛයො හොති. එවං ඛො , භික්ඛවෙ, ජානතො එවං පස්සතො ආසවානං ඛයො හොතී''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''සෙඛස්ස සික්ඛමානස්ස, උජුමග්ගානුසාරිනො;
ඛයස්මිං පඨමං ඤාණං, තතො අඤ්ඤා අනන්තරා.

''තතො අඤ්ඤා විමුත්තස්ස, විමුත්තිඤාණමුත්තමං;
උප්පජ්ජති ඛයෙ ඤාණං, ඛීණා සංයොජනා ඉති.

''න ත්වෙවිදං කුසීතෙන, බාලෙනමවිජානතා;
නිබ්බානං අධිගන්තබ්බං, සබ්බගන්ථප්පමොචන''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තතියං.

4. සමණබ්‍රාහ්මණසුත්තං

103. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''යෙ හි කෙචි, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං නප්පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛසමුදයො'ති යථාභූතං නප්පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛනිරොධො'ති යථාභූතං නප්පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං නප්පජානන්ති – න මෙ තෙ, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා සමණෙසු වා සමණසම්මතා බ්‍රාහ්මණෙසු වා බ්‍රාහ්මණසම්මතා, න ච පනෙතෙ ආයස්මන්තො සාමඤ්ඤත්ථං වා බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථං වා දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්ති.

''යෙ ච ඛො කෙචි, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා 'ඉදං දුක්ඛ'න්ති යථාභූතං පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛසමුදයො'ති යථාභූතං පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛනිරොධො'ති යථාභූතං පජානන්ති; 'අයං දුක්ඛනිරොධගාමිනී පටිපදා'ති යථාභූතං පජානන්ති – තෙ ඛො මෙ, භික්ඛවෙ, සමණා වා බ්‍රාහ්මණා වා සමණෙසු චෙව සමණසම්මතා බ්‍රාහ්මණෙසු ච බ්‍රාහ්මණසම්මතා, තෙ ච පනායස්මන්තො සාමඤ්ඤත්ථඤ්ච බ්‍රහ්මඤ්ඤත්ථඤ්ච දිට්ඨෙව ධම්මෙ සයං අභිඤ්ඤා සච්ඡිකත්වා උපසම්පජ්ජ විහරන්තී''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''යෙ දුක්ඛං නප්පජානන්ති, අථො දුක්ඛස්ස සම්භවං;
යත්ථ ච සබ්බසො දුක්ඛං, අසෙසං උපරුජ්ඣති;
තඤ්ච මග්ගං න ජානන්ති, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

''චෙතොවිමුත්තිහීනා තෙ, අථො පඤ්ඤාවිමුත්තියා;
අභබ්බා තෙ අන්තකිරියාය, තෙ වෙ ජාතිජරූපගා.

''යෙ ච දුක්ඛං පජානන්ති, අථො දුක්ඛස්ස සම්භවං;
යත්ථ ච සබ්බසො දුක්ඛං, අසෙසං උපරුජ්ඣති;
තඤ්ච මග්ගං පජානන්ති, දුක්ඛූපසමගාමිනං.

''චෙතොවිමුත්තිසම්පන්නා, අථො පඤ්ඤාවිමුත්තියා;
භබ්බා තෙ අන්තකිරියාය, න තෙ ජාතිජරූපගා''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. චතුත්ථං.

5. සීලසම්පන්නසුත්තං

104. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''යෙ තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සීලසම්පන්නා සමාධිසම්පන්නා පඤ්ඤාසම්පන්නා විමුත්තිසම්පන්නා විමුත්තිඤාණදස්සනසම්පන්නා ඔවාදකා විඤ්ඤාපකා සන්දස්සකා සමාදපකා සමුත්තෙජකා සම්පහංසකා අලංසමක්ඛාතාරො සද්ධම්මස්ස දස්සනම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි; සවනම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි; උපසඞ්කමනම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි; පයිරුපාසනම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි; අනුස්සරණම්පහං, භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි; අනුපබ්බජ්ජම්පහං [අනුස්සතිම්පහං (ස්‍යා.)], භික්ඛවෙ, තෙසං භික්ඛූනං බහුපකාරං වදාමි. තං කිස්ස හෙතු? තථාරූපෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සෙවතො භජතො පයිරුපාසතො අපරිපූරොපි සීලක්ඛන්ධො භාවනාපාරිපූරිං

ගච්ඡති, අපරිපූරොපි සමාධික්ඛන්ධො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති, අපරිපූරොපි පඤ්ඤාක්ඛන්ධො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති, අපරිපූරොපි විමුත්තික්ඛන්ධො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති, අපරිපූරොපි විමුත්තිඤාණදස්සනක්ඛන්ධො භාවනාපාරිපූරිං ගච්ඡති. එවරූපා ච තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ සත්ථාරොතිපි වුච්චන්ති, සත්ථවාහාතිපි වුච්චන්ති, රණඤ්ජහාතිපි වුච්චන්ති, තමොනුදාතිපි වුච්චන්ති, ආලොකකරාතිපි වුච්චන්ති, ඔභාසකරාතිපි වුච්චන්ති, පජ්ජොතකරාතිපි වුච්චන්ති, උක්කාධාරාතිපි වුච්චන්ති, පභඞ්කරාතිපි වුච්චන්ති, අරියාතිපි වුච්චන්ති, චක්ඛුමන්තොතිපි වුච්චන්ති''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''පාමොජ්ජකරණං ඨානං [... කරණඨානං (සී. ස්‍යා.)], එතං හොති විජානතං;
යදිදං භාවිතත්තානං, අරියානං ධම්මජීවිනං.

''තෙ ජොතයන්ති සද්ධම්මං, භාසයන්ති පභඞ්කරා;
ආලොකකරණා ධීරා, චක්ඛුමන්තො රණඤ්ජහා.

''යෙසං වෙ සාසනං සුත්වා, සම්මදඤ්ඤාය පණ්ඩිතා;
ජාතික්ඛයමභිඤ්ඤාය , නාගච්ඡන්ති පුනබ්භව''න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. පඤ්චමං.

6. තණ්හුප්පාදසුත්තං

105. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''චත්තාරොමෙ, භික්ඛවෙ, තණ්හුප්පාදා, යත්ථ භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති. කතමෙ චත්තාරො? චීවරහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති; පිණ්ඩපාතහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති; සෙනාසනහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති; ඉතිභවාභවහෙතු වා, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජති. ඉමෙ ඛො, භික්ඛවෙ, චත්තාරො තණ්හුප්පාදා යත්ථ භික්ඛුනො තණ්හා උප්පජ්ජමානා උප්පජ්ජතී''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''තණ්හාදුතියො පුරිසො, දීඝමද්ධාන සංසරං;
ඉත්ථභාවඤ්ඤථාභාවං, සංසාරං නාතිවත්තති.

''එතමාදීනවං ඤත්වා, තණ්හං දුක්ඛස්ස සම්භවං;
වීතතණ්හො අනාදානො, සතො භික්ඛු පරිබ්බජෙ''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ඡට්ඨං.

7. සබ්‍රහ්මකසුත්තං

106. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''සබ්‍රහ්මකානි, භික්ඛවෙ, තානි කුලානි යෙසං පුත්තානං මාතාපිතරො අජ්ඣාගාරෙ පූජිතා හොන්ති. සපුබ්බදෙවතානි , භික්ඛවෙ, තානි කුලානි යෙසං පුත්තානං මාතාපිතරො අජ්ඣාගාරෙ පූජිතා හොන්ති. සපුබ්බාචරියකානි, භික්ඛවෙ, තානි කුලානි යෙසං පුත්තානං මාතාපිතරො අජ්ඣාගාරෙ පූජිතා හොන්ති. සාහුනෙය්‍යකානි, භික්ඛවෙ, තානි කුලානි යෙසං පුත්තානං මාතාපිතරො අජ්ඣාගාරෙ පූජිතා හොන්ති.

'''බ්‍රහ්මා'ති, භික්ඛවෙ, මාතාපිතූනං එතං අධිවචනං. 'පුබ්බදෙවතා'ති, භික්ඛවෙ, මාතාපිතූනං එතං අධිවචනං. 'පුබ්බාචරියා'ති, භික්ඛවෙ, මාතාපිතූනං එතං අධිවචනං. 'ආහුනෙය්‍යා'ති, භික්ඛවෙ, මාතාපිතූනං එතං අධිවචනං. තං කිස්ස හෙතු? බහුකාරා, භික්ඛවෙ, මාතාපිතරො පුත්තානං ආපාදකා පොසකා ඉමස්ස ලොකස්ස දස්සෙතාරො''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''බ්‍රහ්මාති මාතාපිතරො, පුබ්බාචරියාති වුච්චරෙ;
ආහුනෙය්‍යා ච පුත්තානං, පජාය අනුකම්පකා.

''තස්මා හි නෙ නමස්සෙය්‍ය, සක්කරෙය්‍ය ච පණ්ඩිතො;
අන්නෙන අථ පානෙන, වත්ථෙන සයනෙන ච;
උච්ඡාදනෙන න්හාපනෙන [නහාපනෙන (සී.)], පාදානං ධොවනෙන ච.

‘‘තාය නං පාරිචරියාය, මාතාපිතූසු පණ්ඩිතා;
ඉධෙව නං පසංසන්ති, පෙච්ච සග්ගෙ පමොදතී’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. සත්තමං.

8. බහුකාරසුත්තං

107. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘බහුකාරා [බහූපකාරා (සී. පී.)], භික්ඛවෙ, බ්‍රාහ්මණගහපතිකා තුම්හාකං යෙ වො [යෙ තෙ (සබ්බත්ථ)] පච්චුපට්ඨිතා චීවරපිණ්ඩපාතසෙනාසනගිලානපච්චයභෙසජ්ජපරික්ඛාරෙහි. තුම්හෙපි, භික්ඛවෙ, බහුකාරා බ්‍රාහ්මණගහපතිකානං යං [යෙ (?)] නෙසං ධම්මං දෙසෙථ ආදිකල්‍යාණං මජ්ඣෙකල්‍යාණං පරියොසානකල්‍යාණං සාත්ථං සබ්‍යඤ්ජනං, කෙවලපරිපුණ්ණං පරිසුද්ධං බ්‍රහ්මචරියං පකාසෙථ. එවමිදං, භික්ඛවෙ, අඤ්ඤමඤ්ඤං නිස්සාය බ්‍රහ්මචරියං වුස්සති ඔඝස්ස නිත්ථරණත්ථාය සම්මා දුක්ඛස්ස අන්තකිරියායා’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘සාගාරා අනගාරා ච, උභො අඤ්ඤොඤ්ඤනිස්සිතා;
ආරාධයන්ති සද්ධම්මං, යොගක්ඛෙමං අනුත්තරං.

‘‘සාගාරෙසු ච චීවරං, පච්චයං සයනාසනං;
අනගාරා පටිච්ඡන්ති, පරිස්සයවිනොදනං.

‘‘සුගතං [පුග්ගලං (සී. ක.)] පන නිස්සාය, ගහට්ඨා ඝරමෙසිනො;
සද්දහානා අරහතං, අරියපඤ්ඤාය ඣායිනො.

‘‘ඉධ ධම්මං චරිත්වාන, මග්ගං සුගතිගාමිනං;
නන්දිනො දෙවලොකස්මිං, මොදන්ති කාමකාමිනො’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. අට්ඨමං.

9. කුහසුත්තං

108. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘යෙ කෙචි, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ කුහා ථද්ධා ලපා සිඞ්ගී උන්නළා අසමාහිතා, න මෙ තෙ , භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මාමකා. අපගතා ච තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ ඉමස්මා ධම්මවිනයා; න ච තෙ [න ච තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛූ (සී. පී. ක.)] ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්ති. යෙ ච ඛො, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ නික්කුහා නිල්ලපා ධීරා අත්ථද්ධා සුසමාහිතා, තෙ ඛො මෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ මාමකා. අනපගතා ච තෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛූ ඉමස්මා ධම්මවිනයා; තෙ ච ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ [ඉමස්මිං ච තෙ ධම්මවිනයෙ (స්‍යා.), තෙ භික්ඛවෙ භික්ඛූ ඉමස්මිං ධම්මවිනයෙ (ක.)] වුද්ධිං විරූළ්හිං වෙපුල්ලං ආපජ්ජන්තී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘කුහා ථද්ධා ලපා සිඞ්ගී, උන්නළා අසමාහිතා;
න තෙ ධම්මෙ විරූහන්ති, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතෙ.

‘‘නික්කුහා නිල්ලපා ධීරා, අත්ථද්ධා සුසමාහිතා;
තෙ වෙ ධම්මෙ විරූහන්ති, සම්මාසම්බුද්ධදෙසිතෙ’’ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. නවමං.

10. නදීසොතසුත්තං

109. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සෙය්‍යථාපි , භික්ඛවෙ, පුරිසො නදියා සොතෙන ඔවුය්හෙය්‍ය පියරූපසාතරූපෙන. තමෙනං චක්ඛුමා පුරිසො තීරෙ ඨිතො දිස්වා එවං වදෙය්‍ය – ‘කිඤ්චාපි ඛො ත්වං, අම්භො පුරිස, නදියා සොතෙන ඔවුය්හසි පියරූපසාතරූපෙන, අත්ථි චෙත්ථ හෙට්ඨා රහදො සඋම්මි සාවට්ටො සගහො සරක්ඛසො යං ත්වං, අම්භො පුරිස, රහදං පාපුණිත්වා මරණං

වා නිගච්ඡසි මරණමත්තං වා දුක්ඛ'න්ති. අථ ඛො සො, භික්ඛවෙ, පුරිසො තස්ස පුරිසස්ස සද්දං සුත්වා හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච පටිසොතං වායමෙය්‍ය.

''උපමා ඛො මෙ අයං, භික්ඛවෙ, කතා අත්ථස්ස විඤ්ඤාපනාය. අයං චෙත්ථ [අයං චෙවෙත්ථ (ස්‍යා.)] අත්ථො – 'නදියා සොතො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, තණ්හායෙතං අධිවචනං.

'''පියරූපං සාතරූප'න්ති ඛො, භික්ඛවෙ, ඡන්නෙතං අජ්ඣත්තිකානං ආයතනානං අධිවචනං.

'''හෙට්ඨා රහදො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නං ඔරම්භාගියානං සංයොජනානං අධිවචනං;
'''ඌමිභය'න්ති ඛො [සඤ්ඤීති ඛො (බහූසු)], භික්ඛවෙ, කොධූපායාසස්සෙතං අධිවචනං;
'''ආවට්ට'න්ති ඛො [සාවට්ටොති ඛො (බහූසු)], භික්ඛවෙ, පඤ්චන්නෙතං කාමගුණානං අධිවචනං;
'''ගහරක්ඛසො'ති ඛො [සගහො සරක්ඛසොති ඛො (බහූසු)], භික්ඛවෙ, මාතුගාමස්සෙතං අධිවචනං;
'''පටිසොතො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, නෙක්ඛම්මස්සෙතං අධිවචනං;
'''හත්ථෙහි ච පාදෙහි ච වායාමො'ති ඛො, භික්ඛවෙ, වීරියාරම්භස්සෙතං අධිවචනං;

'''චක්ඛුමා පුරිසො තීරෙ ඨිතොති ඛො, භික්ඛවෙ, තථාගතස්සෙතං අධිවචනං අරහතො සම්මාසම්බුද්ධස්සා''ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

''සහාපි දුක්ඛෙන ජහෙය්‍ය කාමෙ, යොගක්ඛෙමං ආයතිං පත්ථයානො;
සම්මප්පජානො සුවිමුත්තචිත්තො, විමුත්තියා ඵස්සයෙ තත්ථ තත්ථ;
ස වෙදගූ වූසිතබ්‍රහ්මචරියො, ලොකන්තගූ පාරගතොති වුච්චතී''ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. දසමං.

11. චරසුත්තං

110. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

''චරතො චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අධිවාසෙති නප්පජහති න විනොදෙති න බ්‍යන්තීකරොති [බ්‍යන්තිකරොති (සී. පී.), බ්‍යන්තං කරොති (ක.)] අනභාවං ගමෙති. චරම්පි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො අනාතාපී අනොත්තාපී [අනොත්තප්පී (සබ්බත්ථ) දුකනිපාතෙ, අඞ්ගුත්තරෙ 1.4.11 පස්සිතබ්බං] සතතං සමිතං කුසීතො හීනවීරියොති වුච්චති.

''ඨිතස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අධිවාසෙති නප්පජහති න විනොදෙති න බ්‍යන්තීකරොති න අනභාවං ගමෙති. ඨිතොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො අනාතාපී අනොත්තාපී සතතං සමිතං කුසීතො හීනවීරියොති වුච්චති.

''නිසින්නස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අධිවාසෙති නප්පජහති න විනොදෙති න බ්‍යන්තීකරොති න අනභාවං ගමෙති. නිසින්නොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො අනාතාපී අනොත්තාපී සතතං සමිතං කුසීතො හීනවීරියොති වුච්චති.

''සයානස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ජාගරස්ස උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු අධිවාසෙති නප්පජහති න විනොදෙති න බ්‍යන්තීකරොති න අනභාවං ගමෙති. සයානොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජාගරො එවංභූතො අනාතාපී අනොත්තාපී සතතං සමිතං කුසීතො හීනවීරියොති වුච්චති.

''චරතො චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. චරම්පි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී [ඔත්තප්පී (සබ්බත්ථ)] සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

''ඨිතස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. ඨිතොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

''නිසින්නස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. නිසින්නොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

‘‘සයානස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ජාගරස්ස උප්පජ්ජති කාමවිතක්කො වා බ්‍යාපාදවිතක්කො වා විහිංසාවිතක්කො වා. තඤ්චෙ, භික්ඛවෙ, භික්ඛු නාධිවාසෙති පජහති විනොදෙති බ්‍යන්තීකරොති අනභාවං ගමෙති. සයානොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජාගරො එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘චරං වා යදි වා තිට්ඨං, නිසින්නො උද වා සයං;
යො විතක්කං විතක්කෙති, පාපකං ගෙහනිස්සිතං.

‘‘කුම්මග්ගං පටිපන්නො [කුම්මග්ගප්පටිපන්නො (අ. නි. 4.11)] සො, මොහනෙය්‍යෙසු මුච්ඡිතො;
අභබ්බො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තමං.

‘‘යො ච චරං වා තිට්ඨං වා [යො චරං වා යදි වා තිට්ඨං (ස්‍යා.), යො චරං වාථ තිට්ඨං වා (සී. ක.)],
නිසින්නො උද වා සයං;
විතක්කං සමයිත්වාන, විතක්කූපසමෙ රතො;
භබ්බො සො තාදිසො භික්ඛු, ඵුට්ඨුං සම්බොධිමුත්තම’’න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. එකාදසමං.

12. සම්පන්නසීලසුත්තං

111. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

‘‘සම්පන්නසීලා, භික්ඛවෙ, විහරථ [හොථ (ස්‍යා.)] සම්පන්නපාතිමොක්ඛා; පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතා විහරථ ආචාරගොචරසම්පන්නා අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවිනො; සමාදාය සික්ඛථ සික්ඛාපදෙසු.

‘‘සම්පන්නසීලානං වො, භික්ඛවෙ, විහරතං [භවතං (ස්‍යා.)] සම්පන්නපාතිමොක්ඛානං පාතිමොක්ඛසංවරසංවුතානං විහරතං ආචාරගොචරසම්පන්නානං අණුමත්තෙසු වජ්ජෙසු භයදස්සාවීනං සමාදාය සික්ඛතං සික්ඛාපදෙසු කිමස්ස උත්තරි කරණීයං [කිමස්ස භික්ඛවෙ උත්තරි කරණීයං (සබ්බත්ථ)]?

‘‘චරතො චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො [අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො විගතො (අ. නි. 4.12) අට්ඨකථාය සමෙති] භිජ්ඣා විගතා [අභිජ්ඣා බ්‍යාපාදො විගතො (අ. නි. 4.12) අටකථාය සමෙති] හොති, බ්‍යාපාදො විගතො හොති [ථිනමිද්ධං උද්ධච්චකුක්කුච්චං විචිකිච්ඡා (අ. නි. 4.12)], ථීනමිද්ධං විගතං හොති, උද්ධච්චකුක්කුච්චං විගතං හොති, විචිකිච්ඡා [ථිනමිද්ධං උද්ධච්චකුක්කුච්චං විචිකිච්චා (අ. නි. 4.12)] පහීනා හොති, ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං, උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා [අප්පමුට්ඨා (ස්‍යා.)], පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං . චරම්පි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

‘‘ඨිතස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අභිජ්ඣා විගතා හොති බ්‍යාපාදො…පෙ…. ථීනමිද්ධං… උද්ධච්චකුක්කුච්චං… විචිකිච්ඡා පහීනා හොති, ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං , උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා, පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං. ඨිතොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

‘‘නිසින්නස්ස චෙපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො අභිජ්ඣා විගතා හොති, බ්‍යාපාදො…පෙ…. ථීනමිද්ධං… උද්ධච්චකුක්කුච්චං… විචිකිච්ඡා පහීනා හොති, ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං, උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා, පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං. නිසින්නොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චති.

‘‘සයානස්ස චෙපි , භික්ඛවෙ, භික්ඛුනො ජාගරස්ස අභිජ්ඣා විගතා හොති බ්‍යාපාදො…පෙ…. ථීනමිද්ධං… උද්ධච්චකුක්කුච්චං… විචිකිච්ඡා පහීනා හොති, ආරද්ධං හොති වීරියං අසල්ලීනං, උපට්ඨිතා සති අසම්මුට්ඨා, පස්සද්ධො කායො අසාරද්ධො, සමාහිතං චිත්තං එකග්ගං. සයානොපි, භික්ඛවෙ, භික්ඛු ජාගරො එවංභූතො ආතාපී ඔත්තාපී සතතං සමිතං ආරද්ධවීරියො පහිතත්තොති වුච්චතී’’ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

‘‘යතං චරෙ යතං තිට්ඨෙ, යතං අච්ඡෙ යතං සයෙ;
යතං සමිඤ්ජයෙ [සමිඤ්ජයෙ (සී. ස්‍යා.)] භික්ඛු, යතමෙනං පසාරයෙ.

‘‘උද්ධං තිරියං අපාචීනං, යාවතා ජගතො ගති;
සමවෙක්ඛිතා ච ධම්මානං, ඛන්ධානං උදයබ්බයං.

“එවං විහාරිමාතාපිං, සන්තවුත්තිමනුද්ධතං;
චෙතොසමථසාමීචිං, සික්ඛමානං සදා සතං;
සතතං පහිතත්තොති, ආහු භික්ඛුං තථාවිධ”න්ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. ද්වාදසමං.

13. ලොකසුත්තං

112. වුත්තඤ්හෙතං භගවතා, වුත්තමරහතාති මෙ සුතං –

“ලොකො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධොඃ ලොකස්මා තථාගතො විසංයුත්තො. ලොකසමුදයො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධො ඃ ලොකසමුදයො තථාගතස්ස පහීනො. ලොකනිරොධො, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධොඃ ලොකනිරොධො තථාගතස්ස සච්ඡිකතො. ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා, භික්ඛවෙ, තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධාඃ ලොකනිරොධගාමිනී පටිපදා තථාගතස්ස භාවිතා.

“යං, භික්ඛවෙ, සදෙවකස්ස ලොකස්ස සමාරකස්ස සබ්‍රහ්මකස්ස සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය දිට්ඨං සුතං මුතං විඤ්ඤාතං පත්තං පරියෙසිතං අනුවිචරිතං මනසා යස්මා තං තථාගතෙන අභිසම්බුද්ධං, තස්මා තථාගතොති වුච්චති.

“යඤ්ච, භික්ඛවෙ, රත්තිං තථාගතො අනුත්තරං සම්මාසම්බොධිං අභිසම්බුජ්ඣති, යඤ්ච රත්තිං අනුපාදිසෙසාය නිබ්බානධාතුයා පරිනිබ්බායති, යං එතස්මිං අන්තරෙ භාසති ලපති නිද්දිසති, සබ්බං තං තථෙව හොති නො අඤ්ඤථා, තස්මා තථාගතොති වුච්චති.

“යථාවාදී, භික්ඛවෙ, තථාගතො තථාකාරී, යථාකාරී තථාවාදී, ඉති යථාවාදී තථාකාරී යථාකාරී තථාවාදී, තස්මා තථාගතොති වුච්චති.

“සදෙවකෙ, භික්ඛවෙ, ලොකෙ සමාරකෙ සබ්‍රහ්මකෙ සස්සමණබ්‍රාහ්මණියා පජාය සදෙවමනුස්සාය තථාගතො අභිභූ අනභිභූතො අඤ්ඤදත්ථුදසො වසවත්තී, තස්මා තථාගතොති වුච්චතී”ති. එතමත්ථං භගවා අවොච. තත්ථෙතං ඉති වුච්චති –

“සබ්බලොකං [සබ්බං ලොකං (අ. නි. 4.23)] අභිඤ්ඤාය, සබ්බලොකෙ යථාතථං;
සබ්බලොකවිසංයුත්තො, සබ්බලොකෙ අනූපයො [අනුසයො (සී.), අනුපයො (ස්‍යා.)].

“ස වෙ [සබ්බෙ (සබ්බත්ථ) අ. නි. 4.23 පස්සිතබ්බං] සබ්බාභිභූ ධීරො, සබ්බගන්ථප්පමොචනො;
ඵුට්ඨාස්ස පරමා සන්ති, නිබ්බානං අකුතොභයං.

“එස ඛීණාසවො බුද්ධො, අනීඝො ඡින්නසංසයො;
සබ්බකම්මක්ඛයං පත්තො, විමුත්තො උපධිසඞ්ඛයෙ.

“එස සො භගවා බුද්ධො, එස සීහො අනුත්තරො;
සදෙවකස්ස ලොකස්ස, බ්‍රහ්මචක්කං පවත්තයි.

“ඉති දෙවා මනුස්සා ච, යෙ බුද්ධං සරණං ගතා;
සඞ්ගම්ම තං නමස්සන්ති, මහන්තං වීතසාරදං.

“දන්තො දමයතං සෙට්ඨො, සන්තො සමයතං ඉසි;
මුත්තො මොචයතං අග්ගො, තිණ්ණො තාරයතං වරො.

“ඉති හෙතං නමස්සන්ති, මහන්තං වීතසාරදං;
සදෙවකස්මිං ලොකස්මිං, නත්ථි තෙ පටිපුග්ගලො”ති.

අයම්පි අත්ථො වුත්තො භගවතා, ඉති මෙ සුතන්ති. තෙරසමං.

චතුක්කනිපාතො නිට්ඨිතො.

තස්සුද්දානං –

බ්‍රාහ්මණසුලභා [බ්‍රාහ්මණචත්තාරි (සබ්බත්ථ)] ඣානං, සමණසීලා තණ්හා බ්‍රහ්මා;
බහුකාරා කුහපුරිසා [කුහනා (ස්‍යා.)], චර සම්පන්න ලොකෙන තෙරසාති.

සුත්තසඞ්ගහො –

සත්තවිසෙකනිපාතං, දුක්කං බාවීසසුත්තසඞ්ගහිතං;
සමපඤ්ඤාසමථතිකං, තෙරස චතුක්කඤ්ච ඉති යමිදං.

ද්විදසුත්තරසුත්තසතෙ, සඞ්ගායිත්වා සමාදහිංසු පුරා;
අරහන්තො චිරට්ඨිතියා, තමාහු නාමෙන ඉතිවුත්තන්ති.

ඉතිවුත්තකපාළි නිට්ඨිතා.